

TÜRKTOB
TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ

KAZAKİSTAN ÜLKE RAPORU

TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ

ARALIK 2025

1. GENEL BİLGİLER.....	3
1.1. Künye.....	3
1.2. Coğrafi Konumu ve İklimi.....	3
1.3. Doğal Kaynaklar ve Çevre.....	4
1.4. Siyasi ve İdari Yapı.....	5
1.5. Nüfus ve İşgücü Yapısı.....	5
2. GENEL EKONOMİK DURUM.....	5
2.1. Ekonomik Yapı.....	5
2.2. Temel Ekonomik Göstergeler.....	6
2.3. Ekonomi Politikaları.....	7
2.4. Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	7
2.4.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü.....	8
2.4.2. Ülkedeki Serbest Bölgeler.....	8
2.4.3. Ülkede İş Kurma Mevzuatı.....	8
3. SEKTÖRLER.....	9
3.1. Tarım.....	9
3.1.1. Tohumculuk.....	10
3.1.2. Hayvancılık.....	12
3.1.3. Balıkçılık.....	12
3.2. Sanayi ve Hizmetler.....	12
3.3. Otomotiv.....	13
3.4. Madencilik ve Metalürji.....	13
3.5. İnşaat ve Müteahhitlik.....	13
3.6. Nükleer Endüstri.....	14
3.7. Kimya Sanayii Sektörü.....	14
3.8. Petrol ve Doğalgaz Sektörleri.....	15
3.9. Enerji.....	15
3.10. Ulaştırım ve Telekomünikasyon.....	16
3.11. Bankacılık.....	17
4. TİCARET.....	17
4.1. Genel Durum.....	17
4.2. Türkiye ile Ticaret.....	20
4.2.1. Genel Durum.....	20
4.2.2. İki Ülke Arasındaki Anlaşma ve Protokoller.....	23
4.2.3. Türkiye-Kazakistan Yatırım İlişkileri.....	23
4.2.4. İki Ülke Arasındaki Ticaretle Yaşanan Sorunlar.....	23
4.3. Dış Ticaret Politikası Ve Uygulamaları.....	24
4.3.1. Dış Ticaret Mevzuatı.....	24
4.3.2. Gümrük Vergileri.....	25
4.3.3. İç Vergiler ve Oranlar.....	25
4.3.4. Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar.....	28
4.3.5. Teknik Engeller.....	28
5. PAZAR DURUMU.....	29
5.1. Ülkenin Güçlü ve Zayıf Yanları ile Fırsatlar ve Tehditler.....	29
5.2. Dağıtım Kanalları.....	30
5.3. Tüketici Tercihleri.....	31
5.4. Ambalaj, Paketleme Ve Etiketleme.....	32
5.5. Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları.....	33
5.6. İş Adamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar.....	34

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Künye

Resmi Adı	Kazakistan Cumhuriyeti
Yönetim Şekli	Başkanlık Tipi Cumhuriyet
Nüfus	20.380.000 (IMF, 2025 Tahmini))
Dil	Kazakça (Devlet Dili) Rusça (resmi, günlük iş hayatında kullanılmakta)
Başlıca Şehirleri	Astana, Almatı, Shimkent
Etnik Yapı	%63 Kazak, %24 Rus, %2,1 Ukraynalı, %1,4 Uygur, %1,3 Tatar, %1,1 Alman ve %7,1 diğer
Başkent	Astana
Bağımsızlık Tarihi	16 Aralık 1991
Sınır Komşuları	Kuzeybatıda Rusya, doğuda Çin, güneyde Kırgızistan ve Özbekistan, Hazar Denizi'ne kıyısı olmasına rağmen açık denizlere çıkışı olmayan en büyük ülke konumundaki Kazakistan'ın Hazar Denizi komşuları Azerbaycan, İran ve Türkmenistan
Yüzölçümü	2.724.900 km ² / Ekilebilir alan %26
GSYİH (milyar \$)	300.052 (IMF, 2025 Tahmini)
KBGSYİH (\$)	14.723 (IMF, 2025 Tahmini)
Ekonomik Büyüme Hızı	5,85 (IMF, 2025 Tahmini)
Devlet Başkanı	Kasım Jomart TOKAYEV
Para Birimi	Tenge (KZT) (1 KZT = 0,084 TL)
Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	Birleşmiş Milletler, İslam İş birliği Teşkilatı, Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı, Şanghay İş birliği Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrasya Ekonomik Birliği, Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü, Asya'da İş birliği Güven Artırıcı Önlemler Konferansı, Ekonomik İş birliği Teşkilatı, Türk Konuşan Ülkeler İş birliği Konseyi, Dünya Ticaret Örgütü

1.2. Coğrafi Konum ve İklim

2.724.900 km² yüzölçümüne sahip olan Kazakistan, yüzölçümü açısından dünyanın dokuzuncu, eski Sovyetler Birliği ülkelerinin ikinci en büyük ülkesidir. Türkiye'nin yaklaşık 3,5 katı büyüklüğündeki ülke, Orta Asya'da Çin'in kuzeybatısında, Ural Nehri'nin batısında yer almaktadır. Ülkenin sınır komşuları Çin (1.533 km), Kırgızistan (1.051 km), Rusya (6.846 km), Türkmenistan (379 km) ve Özbekistan (2.203 km)'dir. Kazakistan'ın Aral Gölü'ne 1.70 km'lik ve Hazar Denizi'ne 1.894 km'lik sınırı da bulunmaktadır.

Doğudaki Altay Dağları, güneydoğusundaki Tien Şan Tanrı Dağları ve onun uzantıları Jongar Alatav ve Saur Tarbagatay ülkenin en büyük dağlarını oluşturmaktadır. İrtiş, Esil, Jayık, İli, Sırderya, Tobıl, Sarısu ülkenin en büyük nehirleridir. İrili ufaklı ve çoğu yaz aylarında kuruyan 7 000'den fazla akarsu bulunmaktadır. İrtiş, Esil ve Tobıl nehirleri Obi havzasına dahil olup Kuzey Buz Denizine, diğerleri ise ülke içindeki göllere dökülmektedir.

İrtiş, Esil ve Jayık'ta gemi taşımacılığı yapılmaktadır. Ülkede irili ufaklı 48 bin göl bulunmaktadır. Hazar, Aral, Balkaş, Alagöl, Zaysan, Tengiz, Sıletı gölleri ülkenin belli başlı büyük gölleridir. Ülkenin güneybatısında bulunan Aral Gölü suyunun çekilmesi nedeni ile küçülmektedir. Göllerin önemli bir kısmı çok tuzlu olduğundan tuz üretimi yapılmaktadır. Balkaş ve Zeysan ise önemli tatlı su gölleridir. İrtiş'de iki, İli ve Sırderya'da birer olmak üzere ülkenin dört büyük barajı vardır.

Ülkede tam anlamıyla karasal iklim hakimdir. Bu nedenle çok soğuk kışlar ve çok sıcak yazlar yaşanmaktadır. Kuraklık süresi ve sıcaklık farkları büyüktür. Yazın ortalama hava sıcaklığı kuzey bölgelerinde 20°C, güney bölgelerinde ise 30°C'dir. Kışın ortalama hava sıcaklığı ise kuzey bölgelerinde -20 ila -22°C, güney bölgelerinde -4 ila -8 °C'dir. Astana'daki ortalama sıcaklıklar kışın -18°C, yazın 20°C'dir. Almatı'daki ortalama sıcaklıklar ise kışın -8°C, yazın 22°C olmaktadır. Yıllık metrekareye düşen yağış miktarı ortalama 250-350 mm³ 'tür.

Kazakistan'da tabii bitki örtüsü kuzeyden güneye gittikçe farklılaşmaktadır. Kuzeydeki küçük orman ve ağaçlıklarla kaplı bozkır sahası güneye inildikçe çöle dönüşmektedir. Irmak boyları ağaçlık ve çalılıktır. Kumluk alanlarda saksavul ağaçları ve çalı türünden ılgınlar bulunmaktadır. Altay ve Tanrı Dağları ise çam ağaçları ile kaplıdır. Ülkenin en yüksek noktası 6.994 metre yükseklikle Tanrı Dağları'ndaki (Tien Şan) Han Tengri zirvesidir. En alçak yeri ise -132 metreyle Batı Kazakistan'daki Karakıya Çukuru'dur. Kazakistan'ın %7'sini ormanlar, %4'ünü dağlar, %26'sını ekilebilir alanlar, %23'ünü bozkır ve %40'ını çöl görünümü topraklar oluşturmaktadır.

1.3. Doğal Kaynaklar ve Çevre

Kazakistan, petrol ve doğal gaz rezervleri yönünden zengindir. Ülkenin petrol rezervleri doğal gaz rezervlerine göre daha fazladır. Kazakistan eski Sovyet Cumhuriyetleri içinde Rusya'dan sonra ikinci büyük petrol üreticisidir. Ülke ekonomisi büyük ölçüde petrol ihracatı gelirlerine dayalıdır.

British Petroleum (BP) tarafından yayımlanan Statistical Review of World Energy isimli süreli yayının tahminlerine göre ülkenin toplam petrol rezervi 39,8 milyar varil civarındadır. Bu rakam, toplam dünya rezervinin %2,9'unu oluşturmaktadır. Ülkenin rezerv seviyesi Hazar Denizi'ndeki yeni bulunan rezervler ile birlikte giderek artış göstermektedir.

Kazakistan'ın doğal gaz rezervi ise dünya toplam rezervinin %1'ini oluşturmakta olup, toplam 1,8 trilyon metreküpe tekabül etmektedir. Ayrıca, ülke dünya kömür rezervinin de %3,9'una (33,6 milyar ton) sahiptir. Kazakistan altın rezervleri bakımından da zengin bir ülkedir.

Ülkenin Vasilkovskoye madeninde yaklaşık 370 ton altın rezervi bulunmaktadır. Ayrıca zengin demir filizi, bakır, krom, kurşun, wolfram, tungsten ve çinko yatakları da bulunmaktadır.

Kazakistan, Sovyetler Birliği döneminden kalan iki ciddi çevre problemi ile karşı karşıyadır. Bunlardan birisi, doğu sınırına yakın Semipalatinsk bölgesinin Sovyetler Birliği döneminde nükleer deneme alanı olmasından kaynaklanan radyoaktivite sorunudur. Bölgede kansere yakalanma oranı ortalamanın üzerinde olmamakla birlikte, radyoaktivitenin insan sağlığı ve çevre üzerinde uzun dönem etkileri hala belirsizdir. İkinci bir sorun da Kazakistan'ın kıyısı olduğu Aral Gölü'nün Sırderya ve Amuderya nehirlerinin Orta Asya'daki pamuk üretimi nedeniyle aşırı kullanımı dolayısıyla kurumakta olmasıdır. Kalan su da böcek ilaçları ve gübre atıkları ile kirlenmekte olduğu için, bölge nüfusu ve tarımsal kullanım açısından çok önemli sorunlar doğmaktadır. Bu sorunlar ülkede balıkçılığın sona ermesine ve su temini zorluklarının yaşanmasına neden olmuştur. Aral Denizi'nin kurutulması, Vozrozhdensky adasının bir

yarımada haline gelmesine neden olmuştur. Ancak Sovyet döneminde biyolojik test bölgesi olan adanın, yarımada haline gelmesi ile çeşitli salgın hastalıkların yayılması tehlikesi oluşmuştur.

1.4. Siyasi ve İdari Yapı

Kazakistan Cumhuriyeti, 16 Aralık 1991’de bağımsızlığını kazanmış ve 2019 yılı Mart ayına kadar Nursultan Nazarbayev liderliğinde yönetilmiştir. Bu dönemde Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve bakanlık düzenlemeleri yönetimde belirleyici olmuş, özellikle 1995’ten itibaren Nazarbayev’in siyasi etkisi artmıştır. Aynı yıl yapılan referandumlarla, 30 Ağustos 1995’te Cumhurbaşkanının yetkilerini genişleten ikinci Anayasa kabul edilmiştir. Bu Anayasaya göre ülke demokratik ve laik bir hukuk devletidir. 1998’de yapılan düzenlemelerle Cumhurbaşkanlığı için yaş ve iki dönem sınırı kaldırılmış, görev süresi 5 yıldan 7 yıla çıkarılmıştır. 2000 yılında Cumhurbaşkanına dokunulmazlık tanınmış, 2005’te ise görev süresi üzerindeki tüm kısıtlar tamamen kaldırılmıştır. Başkentin Almatı’dan Astana’ya taşınmasına 1994’te karar verilmiş, süreç 1997’de tamamlanmış ve tüm kurumlar 1998’de yeni başkente geçmiştir. Nazarbayev’in 2019’da istifasının ardından yapılan seçimleri Kassym-Jomart Tokayev kazanmış ve 12 Haziran 2019’da göreve başlamıştır.

Yasama organı Parlamento ve Senato’dan oluşur. 47 üyeli Senato’nun 32 üyesi seçilirken 15’i Cumhurbaşkanı tarafından atanır. 107 üyeli Parlamento’nun 98’i seçilmekte, 9 koltuk ise Kazakistan Halkları Asamblesi’ne ayrılmaktadır.

Ülke, Almatı’nın da dahil olduğu özel statülü şehirlerle birlikte 14 idari bölgeye ayrılmıştır. Yerel bütçeler meclisler tarafından onaylanır, valiler Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve bölgesel yönetimlere sınırlı özerklik tanınır. Almatı ise diğer bölgelere kıyasla daha geniş yetkilere sahiptir.

Ülkedeki Eyaletler: Akmola, Aktöbe, Almatı, Atıray, Batı Kazakistan, Doğu Kazakistan, Güney Kazakistan, Jambul, Karagandı, Kızılorda, Kostanay, Kuzey Kazakistan’dır.

1.5. Nüfus ve İşgücü Yapısı

2025 yılında 20,38 milyon kişi ile dünyada 60. sırada yer alan Kazakistan nüfusunun 2030 yılında 21 milyon kişi olacağı tahmin edilmektedir. Yüzölçümü açısından dünyanın 9., eski Sovyetler Birliği’nin 2. en büyük ülkesidir. Nüfusun çoğunluğu, ülkenin kuzey ve güney doğusunda yaşamaktadır. Ülkenin orta ve batı kısımlarında nüfus seyrek. Ülkede nüfus yoğunluğunun önemli derecede düşük olmasının başlıca nedeni ülkeden dışarıya olan göçlerdir. Doğal nüfus artış hızı, dışarıya olan göçe yetişmemektedir. 1989-1999 yılları arasında 1,5 milyon kişi Kazakistan dışına göç etmiştir. Bunların çoğu, Rusya’ya göç eden etnik Ruslardır; etnik Alman nüfusunun da yarısı Almanya’ya gitmiştir. 2000 yılından bu yana gerçekleşen güçlü ekonomik büyüme ülkeden göç eğilimini tersine çevirmiş ve 2004 yılında net göç ilk kez pozitif dönmüştür.

Göçe rağmen ülkede halen geniş bir Rus azınlık bulunmaktadır. Bağımsızlık sonrasında Ruslar kamudaki önemli görevlerden uzaklaştırılmıştır. Kazaklaştırma Programı kapsamındaki bu uygulama kamuda vasıflı işgücü kaybına neden olmuştur. Günümüzde bu uygulama yumuşatılmıştır.

60 yaş üzeri nüfusun toplam nüfusa oranı düşük düzeydedir. Nüfusun yalnızca yaklaşık %8,43’ü 65 yaş ve üzerindedir. Ülkedeki fakirlik son yıllarda GSYİH’deki hızlı artış eğilimi ile birlikte önemli ölçüde düşüş göstermiştir.

2. GENEL EKONOMİK DURUM

2.1. Ekonomik Yapı

Kazakistan, cari fiyatlara göre, 2025 yılı itibarıyla 190 ülke arasında dünyanın 50. büyük ekonomisidir.

Kazakistan ekonomisinin temel yapısını ham petrol ile madencilik endüstrisi ve doğalgaz ihracatı oluşturmaktadır. Petrol ve gazdan elde edilen gelir, GSYİH'nın üçte birinden fazlasını oluşturmaktadır. Petrol dışı sektörün gelişimi ise yavaştır.

Ülkede ekonomik çeşitliliğin sağlanması ve bir sanayi altyapısının oluşturulması amacıyla çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti'nin eski Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in öncülük ettiği "Nurlu Yol Ekonomi Programı" ile belirlediği uzun soluklu yol haritası çerçevesinde Kazakistan yer altı kaynaklarının ihracatına dayalı ekonomik model yerine sanayileşmesinde çeşitlendirmeyi hedeflemektedir. Kazakistan'da başta enerji ve tarım ürünlerinin işlenmesi olmak üzere çeşitli sanayi alanlarında yeni yatırımlarının önü açılmaya çalışılmaktadır. Son yıllarda sektörel bazda hizmet, inşaat ve eğitim faaliyetleri ile imalat sanayiinde artış gözlenmektedir.

Sektörel çeşitliliğin sağlanması ve yer altı kaynaklarına dayanan iktisadi yapının dönüştürülerek sanayi üretiminin geliştirilmesini teminen, Özel Ekonomik Bölgeler kapsamında sağlanan teşvikler yoluyla ülkeye doğrudan yabancı sermaye çekilmeye çalışılmaktadır. Ülkede halihazırda 14 Özel Ekonomik Bölge bulunmakta olup, yatırımcı firmalara çeşitli vergi muafiyetleri, uygun faizli kredi tahsisleri başta olmak üzere çeşitli teşvikler sağlanmaktadır.

Petrol sektörü ile ivme kazanan ekonomik büyümenin etkileri başta hizmet sektörü olmak üzere diğer sektörlerde de yansımıştır. Hizmet sektörü ülkede en fazla istihdam sağlayan sektör konumundadır.

Hükümetin temel kısa vadeli politika önceliği makroekonomik istikrarı sağlamaktır. Buna ek olarak hükümet, devlete ait varlıkları özelleştirmeyi amaçlayan geniş çaplı bir reform programı başlatmıştır.

Ülkenin büyük devlet servet fonu ve uluslararası tahvil piyasalarına makul erişimi, elverişli finansman koşulları sağlayarak Kazakistan'ı Orta Asya'daki bölgesel emsallerine göre avantajlı hale getirmektedir.

Kazakistan ekonomisi, koronavirüs salgınının ardından GSYİH %4 üzerinde büyüyerek kendini toparlamıştır. 2023 yılında ise GSYİH %5,1 oranında büyümüştür. Kazakistan'ın 2024 yılında da istikrarlı büyüme sağlamıştır. Diğer taraftan, 2023 yılında Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ortaya koyduğu olumsuz etkileri geride bırakan büyümenin, 2025 yılında sabit fiyatlara göre %5,9 oranında artması beklenen GSYİH'nın, 2026 yılında %4,8 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Büyümenin, giderek belirsizleşen jeopolitik ve makroekonomik ortamdan dolayı değişken olacağı düşünülmektedir.

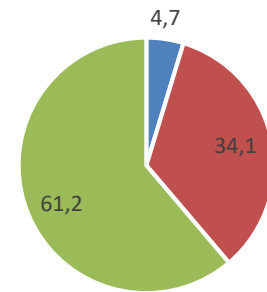
2025 yılında cari fiyatlara göre, 300 milyar dolar olacağı tahmin edilen GSYİH'nın 2026 yılında 319 milyar dolar olması beklenmektedir.

2.2. Temel Ekonomik Göstergeler

2024	
GSYİH (milyar \$)	260,51
GSYİH Kişi Başı (\$)	13.117
Enflasyon	%14,6
Büyüme	%4,8
Asgari Ücret/Tarımsal Ücret	185 \$ / 435\$

Kaynak: Kazakistan İstatistik Ofisi,2024

Sektörlerin GSYH Payları (%)

■ Tarım ■ Sanayi ■ Hizmet

	2023	2024	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*
GSYİH (Cari Fiyatlar milyar \$)	261,84	291,48	300,1	319,77	348,04	373,87	401,61	429,48
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar-%)	5,1	4,8	5,9	4,8	4,2	3	3,4	3,4
Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Cari Fiyatlar- \$)	13 158	14 459	14 723	15 527	16 724	17 787	18 918	20 031
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	14,5	8,7	11,4	11,2	10,5	9,1	7,7	5,9
Cari İşlemler Dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)	-3,6	-1,7	-3,8	-4	-3,7	-3,3	-3	-2,6
İşsizliğin Toplam İşgücüne Oranı (%)	4,7	4,7	4,6	4,6	4,5	4,5	4,4	4,4
Devletin Genel Toplam Borçlanmasının GSYİH'ya Oranı (%)	23	24,4	24,8	26,4	27,5	28,6	29,5	30,2

Kaynak: IMF, * Tahmin

Toplam İhracat: 82 Milyar ABD Doları (2024)

Toplam İthalat: 60 Milyar ABD Doları (2024)

2.3. Ekonomi Politikaları

Kazakistan'da bağımsızlıktan bu yana ekonomi politikaları, neredeyse tüm varlıkların devlet mülkiyetinde olduğu merkezi planlamadan, özel sektörün ağırlık kazandığı piyasa temelli ekonomiye geçiş üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu geçişin ilk 5 yılında Sovyet sistemi içinde kurulan ihracat piyasasının çöküşü ve büyük ölçekli Sovyet mali yardımlarının kaybedilmesi nedeniyle çok şiddetli üretim düşüşü yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Kazakistan'ı çok büyük ölçekli, verimliliği ve rekabet gücü düşük bir ağır sanayi sektörü ile baş başa bırakmış, verimliliği artırma fırsatı olmasına rağmen dünya piyasaları ile rekabete girmek üzere girişimlerin yeniden yapılanması yavaş bir süreç olmuştur. 2003-2015 yılları için uygulamaya koyulan Yenilikçi Sınai Kalkınma Programı, ekonomide sektörel çeşitlendirme sağlamayı ve uzun vadede hizmet ve teknoloji sektörleri bakımından güçlü bir ekonomi yaratmayı amaçlamaktadır. Kazakistan'ın 2030 Stratejisi ise ulusal güvenlik, siyasal istikrarın sağlanması ve sağlamlaştırılması, ülkeye yabancı yatırımların çekilmesi ve buna dayalı gelişme sağlanması, halkın sağlık ve eğitiminin iyileştirilmesi, enerji kaynaklarının etkin kullanımı, ulaşım ve telekomünikasyon altyapısının geliştirilmesidir.

2.4. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan Yabancı Yatırım İstatistikleri (milyon\$)

	2024	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*
--	------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Ülke dışından gelen doğrudan yatırım (milyon \$)	1.979,00	1.983,39	2.684,85	2.234,65	3.736,81	4.387,22	4.459,58
Ülke dışından gelen doğrudan yatırımın GSYİH'ya oranı (%)	0,70	0,70	0,90	0,70	1,10	1,20	1,10
Ülke dışına giden doğrudan yatırım (milyon \$)	1.920,20	-	-	-	-	-	-2.837,92
Ülke dışına yapılan doğrudan yatırım stoku (milyon \$)	29.675,40	-	1.831,81	3.762,33	6.420,72	9.075,94	11.913,86

Kaynak: EIU, *Tahmin

2.4.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Kazakistan, bağımsızlıktan bu yana doğrudan yabancı yatırım çekmekte başarılı olmuştur. Ülke, Orta Asya'daki toplam doğrudan yabancı yatırımların %80'den fazlasını çekmiştir. Doğrudan yabancı yatırım artışı başta Kaşagan yatakları olmak üzere hidrokarbon alanlarındaki gelişmeler sayesinde olmuştur.

Kazakistan, 2024 yılında yaklaşık tahmini 5 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım çekmiştir. 2024 yılında toplam yabancı sermaye stoğu yaklaşık 179 milyar dolara ulaşmıştır.

2.4.2. Ülkedeki Serbest Bölgeler

Özel ekonomik bölgelere ilişkin kanun 1996 yılında uygulamaya konmuş olup, söz konusu kanun çeşitli değişikliklerle düzenlenmeye devam edilmektedir. Serbest bölgelerde yabancı firmalar, Kazak firmaları ile eşit haklara sahiptir. Ülkede hâlihazırda Astana-New City, Aktau, Ontustyk, Petrochemical Park, Burabay, Pavlodar, Saryarka, İnnovation Technology Park, Khorgos özel ekonomik bölgeleri bulunmaktadır. Ülkede kurulan her bir ekonomik bölge özel bir sektörün gelişimi üzerine yoğunlaşmıştır. Çimkent kentindeki Ontustyk Özel Ekonomik Bölgesi pamuk-tekstil sektöründeki kümelenmenin geliştirilmesi amacı ile kurulmuştur. Bu ÖEB'de çalışan firmalar kurumlar vergisinden, mülkiyet ve toprak vergisinden ve kısmen de KDV'den (ithalat işlemlerinde) 10 yıl süre ile muafittir. Ayrıca, yatırımcılar için gümrük ödemelerinde önemli ayrıcalıklar ve muafiyetler tanınmaktadır.

2.4.3. Ülkede İş Kurma Mevzuatı

1 Mart 1995 tarihli Medeni Kanun'a göre yabancı ve yerel yatırımcıların Kazakistan'da çeşitli türlerde şirket kurmaları mümkündür. Söz konusu şirket türleri: tam ortaklıklar, sınırlı/karma ortaklıklar, sınırlı sorumluluk ortaklıkları (limited şirketler), anonim şirket, temsilci ofis ve şubelerdir. Ülkede yabancı yatırımcılar tarafından en fazla tercih edilen şirket türü limited şirket türüdür. Kazakistan'da faaliyet göstermek isteyen yabancı bir firma, temsilci ofis ya da şube kurma yoluna da gidebilmektedir.

Kazakistan'da iş kurmak için öncelikle bölgeyi ve bölge insanını iyi tanımak gerekir. Türk yatırım şirketleri genellikle inşaat sektörü, petrol sektörü, turizm ve otelcilik, savunma sanayi, ilaç ve kimya sanayi gibi sektörlerde ön plana çıkmaktadır. Kazakistan, Orta Asya'nın en fazla dış yatırım alan ülkesidir. Kurumsal ve büyük firmaların dışında küçük şirketler de ülkede boy göstermektedir. Kurumsal hizmetlere taşeron hizmeti vermek referansı kuvvetlendireceğinden, ileriki dönemlerde daha büyük işler yapmayı sağlayacaktır.

Kazakistan'da şirket kurmak için atılması gereken ilk adım kayıttır. Kayıt işlemi Adalet Bakanlığı'nın yerel daireleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Kurulacak şirketin kaydı için gerekli başvuru sürecinde Adalet Bakanlığı'na teslim edilmesi gereken belgeler bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı bahse konu dokümanları istatistik ve vergi makamlarına iletmektedir. Bu sürecin tamamlanmasından sonra şirket kayıt belgesi ile birlikte bir istatistik kartı ve vergi kayıt belgesi almaktadır. Şirketlerin banka hesabı

açtırmaları önünde bir engel bulunmamakta olup, banka hesaplarının sayısında da bir kısıtlama bulunmamaktadır.

İhtiyaç duyulan belgeler şöyledir:

- Kayıt için başvuru dilekçesi,
- Şirket statüsünün bildirilmesi (Limited şirket, anonim şirket v.b.),
- Bir şirket kurulma kararı alındığını gösterir belgeler (kurul kararı v.b.),
- İşletmenin Kazakistan'da faaliyet göstermek üzere bina ve müstemilat edindiğini gösteren bir kira sözleşmesi örneği ya da benzeri bir belge,
- Kazakistan'da kurulacak şirketle illiyet bağı olan yabancı şirketin statüsü ya da kuruluş sözleşmesi,
- Yabancı yatırımcının yasal statüsünü göstermesi amacı ile ülkesindeki ticaret sicilinden bir kayıt sureti (örneğin: tescil belgesi),
- Kurucu şirket tarafından verilen ve kurulacak işletmeyi bir temsilci gibi hareket etmekle görevlendiren bir vekaletname,
- Kayıt ücretinin ödendiğine dair banka makbuzu,
- Kazakistan Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı'na ibrazı gereken yukarıdaki belgelerin Kazakça ve Rusçaya çevrilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, tercüme edilen belgelerin noter onaylı olması da gerekmektedir.

Temsilci ofisler tüzel kişilik olarak tanınmamaktadır. Temsilci ofisler bilgi toplama, ticari ilişki kurma v.b. gibi amaçlar ile kurulabilmektedir. Dolayısı ile, Kazak yetkililer temsilci ofislerin ticari faaliyet yürütmeleri gerektiği görüşündedir. Bu nedenle yatırımcıların "ticari" temsilci ofisleri şube olarak kayıt ettirmeleri gerekmektedir. Temsilci ofisler gibi şubeler de tüzel kişilik değildir. Ancak, temsil ettikleri yabancı tüzel kişiliklerin bir bölümüdür. Şubeler, genel merkezleri adına gerekli faaliyetleri üstlenmekte ve yerine getirmektedir. Şubeler ticari faaliyet yürütebilmektedir. Kazakistan'da bir temsilci ofis ya da şube kurmak için yerine getirilmesi gereken işlemler ülkede tüzel kişiliğe haiz şirket kurma prosedürleri ile benzerlik göstermektedir.

Temsilci ofis ve şube kuruluşu için Adalet Bakanlığı'na aşağıdaki belgelerin ibrazı gerekmektedir:

- Ülkede ofis kuran şirketin statüsü ya da kuruluş sözleşmesi,
- Yabancı yatırımcının yasal statüsünü göstermesi amacı ile dış ticaret sicilinden bir kayıt sureti
- Şirketin Kazakistan'da bir temsilci ofis ya da şube açma kararını belgeleyen dokümanlar (genel kurul kararı ya da yönetim kurulu kararı gibi)
- Şube ya da temsilci ofisin Kazakistan'da kaydı için başvuru dilekçesi,
- Şube ya da temsilci ofisin tüzüğü,
- Kayıt ücretinin ödendiğini gösterir banka dekontu,
- Temsilci ofis ya da şubenin yöneticisinin şirket adına hareket edebilmesi için vekaletname,

- Ofisin Kazakistan'daki adresini teyit eden kira sözleşmesi örneği. Kayıt için gerekli söz konusu belgelerin Kazakça ve Rusçaya çevrilmesi gerekmektedir. Söz konusu belgelerin noter tarafından tasdik edilmesi ya da apostil taşıması gerekebilmektedir.

3. SEKTÖRLER

3.1. Tarım

Kazakistan, yaklaşık 84,6 milyon hektarlık tarımsal araziye sahiptir. Tarımsal arazinin 24 milyon hektarı ekilebilir arazi olup, 61,1 milyon hektarı ise meradır. Topraklarının %74'ü tarıma uygundur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1990'lı yılların başlarında tarım sektörü genel ekonomik durgunluktan ciddi ölçüde etkilenmiş ve toplam tarımsal üretim önemli miktarda düşüş göstermiştir. Tarım sektörü, yaklaşık 10 yıllık yoğun bir makro ekonomik reform programının ardından düzelme işaretleri vermeye başlamıştır. Sektör, 2000 yılından itibaren diğer sektörler kadar olmasa da büyümeye başlamıştır. Tarımda 2003 yılında Toprak Reformu başlatılmıştır. 2005 yılında Devlet Tarım ve Gıda Programı tamamlanmıştır.

Ülkenin kuzeyinde yapılmakta olan hububat üretimi tarım sektörü üretiminde en fazla paya sahiptir. Dünyanın en büyük 10 tahıl ihracatçısı arasında bulunan Kazakistan 70'ten fazla ülkeye tahıl ihracatı yapmaktadır.

Yağlı tohumlar, meyve sebze, üzüm, şeker pancarı, patates vs. diğer önemli tarım ürünleridir. Et ve yün üretimi ise diğer önemli üretim kollarıdır. Tarımsal arazinin iyi kalitede olmasına rağmen ülkedeki sert iklim koşulları üretimi zorlaştırmaktadır.

Buna ilave olarak çiftçilerin ekipman ve tarımsal girdi temininde zorluklar yaşanmaktadır. Sektörde özelleştirmenin yavaş ilerlemesi de zaten sınırlı olan yakıt, gübre ve tarımsal makine yedek parçalarına erişimi daha da zorlaştırmıştır. Büyük ölçekli devlet çiftlikleri ve kolektif çiftliklerin eski sahiplerine satılması verimliliği olumsuz etkilemiştir. Toprak reformunun yavaş ilerlemesi küçük özel çiftliklerin başarısını engellemiştir.

Tarımsal üretimi zorlaştıran bazı faktörlerin olmasına rağmen çiftçilerin üretimden elde ettikleri kazanç, diğer Orta Asya ülkelerine kıyasla daha fazladır. Alım fiyatları uluslararası standartlara göre düşük düzeyde olmakla birlikte bölge geneline göre yüksektir. Tarımsal üretimin gelişmesinin önündeki önemli engellerden biri de arazi satın alma haklarının henüz tam olarak düzenlenmemiş olmasının işleyen bir emlak piyasasının oluşmasına imkân sağlamamasıdır. Ülke sahip olduğu tarımsal üretim potansiyeli ile tarım makinaları ve gıda işleme ekipmanları bakımından ihracat olanakları sunmaktadır.

3.1.1. Tohumculuk

Kazakistan, geniş tarım arazileri ve yüksek üretim kapasitesi sayesinde özellikle tahıl ve yağlı tohum üretiminde önemli bir konuma sahiptir. Ülke topraklarının büyük bir kısmı tarıma elverişli olup yaklaşık 18 milyon hektarlık alanda tahıl üretimi yapılmaktadır. Tohumculuk sektörü ağırlıklı olarak buğday, arpa, mısır ve ayçiçeği gibi ürünlere dayanmaktadır ve özellikle yüksek proteinli sert buğday çeşitleri uluslararası pazarda talep görmektedir. Bununla birlikte Kazakistan, yüksek verimli hibrit tohumlar, sebze tohumları ve bazı yağlı tohum çeşitlerinde ithalata bağımlı durumdadır ve bu ürünleri başta Avrupa ülkeleri ve Rusya olmak üzere dış pazarlardan temin etmektedir. Ülke aynı zamanda güçlü tahıl üretimi sayesinde 70'ten fazla ülkeye tarım ürünü ihraç eden önemli bir ihracatçı konumundadır; başlıca ihracat ürünleri arasında buğday, arpa, yağlı tohumlar ve baklagiller yer almaktadır. Tarım sektöründe devam eden modernizasyon süreci ise sertifikalı tohum üretimi, hibrit tohum geliştirme ve tohum işleme teknolojileri gibi alanlarda yeni yatırım ve ticaret fırsatları ortaya çıkarmaktadır.

2024–2025 döneminde Kazakistan'da tohumluk üretimi, genel tarımsal üretimdeki artışa paralel olarak gelişim göstermektedir. 2024 yılında yaklaşık 25 milyon ton olan tahıl üretimi 2025'te 27 milyon tona

yaklaşırken, yağlı tohum üretimi de 4 milyon tonun üzerine çıkmıştır. Bu artış, tohumluk talebini doğrudan yükseltmiş; 2025 yılı itibarıyla yaklaşık 460–470 bin ton seviyesinde sertifikalı tohumluk stokunun hazır olduğu ve ekim sezonuna yüksek hazırlık oranıyla girildiği görülmüştür. Ancak tohum yenileme oranının %11 civarında kalması, sertifikalı tohum kullanımının hâlen sınırlı olduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin Kazakistan İle Tohum Ticaret Verileri (TÜİK 2024)

2024 yılında Türkiye'nin toplam 338 milyon dolarlık tohum ihracatı içerisinde Kazakistan'a 14,8 milyon dolarlık tohum ihracatı gerçekleştirilmiştir.

Ana ihracat kalemlerimiz: Ayçiçeği, mısır, pamuk, şeker pancarı ve yonca tohumlarıdır.

HS12 adı	Ölçü	Miktar 1	İhracat Dolar	İthalat Dolar
Ayçiçeği tohumu; tohumluk	Kg	2.455.153	12.471.050	0
Mısır (tek melez); tohumluk	Kg	382.745	1.069.491	0
Pamuk tohumu; tohumluk	Kg	193.007	508.470	0
Şeker pancarı tohumu	Kg	7.485	420.921	0
Yonca tohumu	Kg	23.900	93.360	0
Fasulye (Vigna mungo (L.) Hepper veya vignaradiata (L.) wilczek türleri; kuru, kabuksuz, tohumluk	Kg	21.080	79.051	0
Diğer yem bitkilerinin tohumları	Kg	11.339	70.020	0
Domates tohumu	Kg	11	66.205	0
Soğan tohumu	Kg	300	9.000	0
Adi fasulye (beyaz fasulye dahil) (Phaseolus vulgaris); barbunya HARİÇ, kuru, kabuksuz, tohumluk	Kg	425	2.995	0
Mısır (diğer melezler); tohumluk	Kg	15	61	0

Türkiye'nin Kazakistan İle Fidan Dış Ticaret Verileri (TÜİK 2024)

2024 yılında Türkiye'den Kazakistan'a 974.595 dolar fidan ihracatı yapılmıştır.

HS12 adı	Ölçü	Miktar 1	Miktar 2	İhracat Dolar	İthalat Dolar
Meyveleri veya sert kabuklu meyveleri yenilen canlı diğer ağaçlar, çalılar; çıplak kökleriyle birlikte olanlar HARİÇ	Kg/ Adet	124.478	360.720	905.795	0
Sebze ve çilek fideleri	Kg/ Adet	8.900	0	68.800	0

Türkiye'nin Kazakistan İle Süs Bitkileri Dış Ticaret Verileri (TÜİK 2024)

2024 yılında Türkiye’den Kazakistan’a yaklaşık 110.000 dolarlık süs bitkisi ihracatı yapılmıştır.

HS12 adı	Ölçü	Miktar 1	Miktar 2	İhracat Dolar	İthalat Dolar
Rododendronlar ve açelyalar; aşılı veya aşısız	Kg/ Adet	263	10	300	0
Diğer ağaç ve çalıların köklendirilmiş çelikleri	Kg/ Adet	132	5.000	455	0
Kozalaklı ve yaprak dökmeyen açık hava canlı ağaçları; çıplak kökleriyle birlikte olanlar HARIÇ	Kg/ Adet	39.694	889	40.755	0
Canlı açık hava diğer ağaç ve çalıları; çıplak kökleriyle birlikte olanlar HARIÇ	Kg/ Adet	10.881	704	11.650	0
Diğer açık hava bitkileri	Kg/ Adet	50	0	244	0
Oda bitkilerinin köklendirilmiş çelikleri (kaktüsler hariç)	Kg/ Adet	520	82.000	1.520	0
Oda bitkileri; tomurcuklu/çiçek açmış çiçekler (kaktüsler hariç)	Kg/ Adet	2	20	40	0
Diğer oda bitkileri	Kg/ Adet	4.816	915	4.825	0
Güller (taze)	Kg/ Adet	341	3.700	540	0
Karanfiller (taze)	Kg/ Adet	4.890	178.260	24.749	0
Krizantemler (taze)	Kg/ Adet	623	9.200	806	0
Buket yapmaya elverişli veya süs amacına uygun kesme diğer çiçek ve tomurcuklar (taze)	Kg/ Adet	7.088	241.119	21.471	0
Buket yapmaya elverişli/kesme çiçek ve tomurcuklar (diğer hallerde)	Kg/ Adet	25	0	47	0
Buket yapmaya elverişli diğer bitkilerin kuru yaprakları ve dalları (boyanmış/ağartılmış/emprenye edilmiş)	Kg/ Adet	180	0	674	0

3.1.2. Hayvancılık

Hayvancılık Kazakistan’da çok büyük önem arz eden sektörlerden birisidir. Geniş otlak ve meralar ve elverişli doğa – iklim koşulları hayvancılığın gelişimi için uygun ortam oluşturmaktadır. Kazakistan’da ortalama olarak yılda 750 bin tona kadar et, 4,5 milyon tondan fazla süt, yaklaşık 2,5 milyar yumurta, 30 bin ton yün üretilmektedir. Devlet hayvancılık alanında yapılan yatırımları özel önlemlerle desteklemekte ve teşvik etmektedir. Bu çerçevede, “2011 – 2020 Yılları Arasındaki Dönemde Kazakistan Cumhuriyeti’nin Büyükbaş Hayvan Eti İhracat Potansiyelinin Geliştirilmesi” programı uygulamaya konmuştur. Tarımsal sanayi kompleksinin geliştirilmesi ve bu kapsamda tarım ürünlerinin işlenmesi ve ihracata dönük yarı mamul – nihai ürün üretiminin artırılması Kazakistan’ın ekonomi politikalarında öncelikli konulardan birisidir. Bu anlamda gıda işleme tesislerinin kurulması yatırımcılar açısından cazip imkanlar barındırmaktadır.

3.1.3. Balıkçılık

Kazakistan’da balık üretimi dinamik olarak gelişmekte olan bir sektördür. Son 7 yılda, ülkedeki balık üretim miktarının 9 kat artarak, 800 tondan 7000 tonun üzerine çıkmıştır. Ülkede yaklaşık 180 balık çiftliği bulunmaktadır.

3.2. Sanayi ve Hizmetler

Ekonomisi halihazırda petrol ve madenlerin çıkarılması ile bunların ihracatına dayanan Kazakistan’da, ekonomik çeşitliliğin sağlanması ve bir sanayi altyapısının oluşturulması amacıyla politikalar uygulanmakla birlikte, üretime yönelik yatırımlar ağırlıklı olarak petrokimya ve metalürji sanayine gelmeye devam etmektedir.

Sektörel çeşitliliğin sağlanması ve yer altı kaynaklarına dayanan iktisadi yapının dönüştürülerek sanayi üretiminin geliştirilmesini teminen, Özel Ekonomik Bölgeler kapsamında sağlanan teşvikler yoluyla ülkeye doğrudan yabancı sermaye çekilmeye çalışılmaktadır. Ülkede halihazırda 14 Özel Ekonomik Bölge bulunmakta olup, yatırımcı firmalara çeşitli vergi muafiyetleri, uygun faizli kredi tahsisleri başta olmak üzere çeşitli teşvikler sağlanmaktadır.

Hafif sanayi alanında hammadde işleme teknolojilerinin geliştirilmesi, yüksek katma değerli ürünler üretilerek dahili pazarın ihtiyaçlarının karşılanması ve ihracatın artırılması başlıca stratejik hedefler olarak belirlenmiştir. Günümüzde Kazakistan tekstil başta olmak üzere, hafif sanayi ürünlerine olan ihtiyacını ağırlıklı olarak ithalat yoluyla karşılamaktadır. Geçiş dönemi ekonomik sorunlarından en çok etkilenen ve üretimi neredeyse durma noktasına gelen sektörlerin başında hafif sanayi gelmektedir. Nitekim, Kazakistan'ın toplam sanayi üretiminde hafif sanayinin payı sadece yüzde 0,9 düzeyindedir. Hafif sanayi üretiminin yaklaşık yüzde 38'i tekstil ve hazır giyim, yüzde 11'i ise deri mamullerine yöneliktir. Bu alandaki ithalatla ise tekstil ve hazır giyimin payı yüzde 75'tir. Gerek ayakkabı ve diğer deri mamuller, gerekse de tekstil ve hazır giyim üretimi için yeterli hammaddeye sahip olan Kazakistan, önümüzdeki yıllarda bu potansiyelini kullanarak ithalatın önüne geçebilecek rekabetçi, kaliteli ürünler üreten ulusal hafif sanayi sektörünün şekillendirilmesini amaçlamaktadır. Türkiye'de üretilen tekstil ve deri ürünlerinin Kazakistan pazarında büyük rağbet gördüğü dikkate alındığında, Kazakistan'da aynı standartlarda üretim yapacak şirketlerimizin bu alanda yer alabilecekleri değerlendirilebilir.

3.3. Otomotiv

Ülkenin motorlu araçlar parkının 4,5 milyon adet civarında olduğu tahmin edilmektedir. OICA verilerine göre Kazakistan'ın motorlu araç üretimi 2013 ve 2014 yıllarında 40.000 adedin üzerindeyken daha sonra sert bir şekilde düşmüş ve en son 2017 yılında 19.000 adet olarak gerçekleşmiştir. Ülkede Azia Avto firması Lada, Chevrolet, Kia, Skoda ve UAZ modellerini üretmektedir. Daewoo firması otobüs, Semaz firması kamyon üretmektedir. Ülkede ayrıca Hyundai, JAC ve Peugeot modelleri de üretilmektedir. IHS Markit ülkedeki motorlu araçlar üretimi, 2018 yılında 30.000 adede ulaşmıştır. Kazakistan motorlu araçlar pazarı Türk Cumhuriyetleri içerisindeki en büyük pazardır.

3.4. Madencilik ve Metalürji

Madencilik sektörü, sanayinin diğer sektörlerinin hammadde ihtiyacının karşılanması açısından Kazakistan ekonomisinde büyük öneme sahiptir. Sektörün stratejik amacı rekabet gücünün yükseltilmesi, ürün çeşitliliğinin sağlanması ve işlenmiş, yüksek katma değerli mamullerin toplam üretimdeki payının artırılması olarak özetlenebilir. Kazakistan diğer mineral kaynaklar bakımından da zengindir. Kazakistan toprakları eski Sovyet Bloğunun krom rezervlerinin %90'ını; kurşun, tungsten, bakır ve çinko rezervlerinin %50'sini; ve kömür rezervlerinin %20'sini barındırmaktadır. Ferro metalürji sanayi tarafından kullanılan demir cevheri Karaganda bölgesindeki madenlerden çıkarılmaktadır. Dzhezkazgan bölgesi ise bakır madenlerinin merkezidir. Güney Kazakistan'daki Cambul ve Çimkent'ten fosfat çıkarılmakta ve bu bölgelerde aynı zamanda fosfatın işlenmesi de gerçekleştirilmektedir.

Kazakistan'ın ithal ettiği madencilik ve metal sanayi ürünlerinin büyük kısmı işlenmiş mamullerden oluşmaktadır. Kazakistan'ın sahip olduğu zengin maden kaynakları sektöre ilgi duyan potansiyel yatırımcılar açısından başlıca cazibe unsurudur. Mevcut üretim kapasitesi göz önünde bulundurularak yapılan değerlendirmelere göre, Kazakistan'da ülkenin metalürji işletmelerinin hammadde ihtiyacını 50 ila 300 yıllık süre zarfında karşılamaya yetecek kadar maden kaynağı bulunmaktadır. Kazakistan'ın dünya rezervlerindeki payı; krom %30, manganez %25, demir %10, bakır %10, kurşun ve çinko %13 şeklindedir. Ülke uranyum rezervleri açısından dünyada ikinci sırada olmakla birlikte, üretimde ve ihracatta ilk sırada yer almaktadır.

3.5. İnşaat ve Müteahhitlik

1990'lı yılların başında küçülen müteahhitlik hizmetleri sektörü, izlenen ulusal kalkınma programı çerçevesinde uygulanan politikalar sonucunda 2003-2004 yıllarından itibaren canlanmaya başlamıştır. İnşaat faaliyetleri 2004'ten 2007 ortalarına kadar çok güçlü büyüme kaydetmiştir. Petrol çıkarım faaliyetlerindeki önemli artışla birlikte inşaat faaliyetlerinde de dikkate değer artış meydana gelmiştir. Sektör, 2010 yılında yaklaşık %8,6 büyümüş 2011 yılında ise %0,7 büyüme kaydedilmiştir. Devletin yeni başkent Astana'daki binalar için 1 milyar \$'dan fazla harcama yapma kararı alması ve boru hatları inşaat faaliyetleri müteahhitlik hizmetlerinde önemli artış sağlamıştır. Sonuç olarak ülke, Astana'nın inşaaası ve geliştirilmesi için önemli oranda inşaat malzemesi ithal etmektedir. Çimento, çelik ve prefabrik binaların yerel üretimi son yıllarda artış göstermiştir. Bu gelişme ile birkaç yıl önce ülkede artan inşaat faaliyetlerine bağlı olarak ortaya çıkan girdi açığının ithalatla karşılanma eğilimi azalmıştır. Astana, Almatı ve Atrau (petrol üretim bölgesinin merkezi) gayrı menkul yatırımlarının en yüksek düzeyde olduğu kentlerdir. Özellikle Astana çok hızlı bir gelişme göstermiş ve çok sayıda proje başarı ile tamamlanarak kısa zamanda kentin çehresi değiştirilmiştir.

İnşaat sektöründeki gelişmeler ekonominin bütününe etkilerken, ciddi sosyal sonuçlar da doğurmaktadır. Kazakistan devleti sektörün dengeli gelişimini ve üretim kalitesinin yükselmesini sağlayacak politikalara ağırlık vermektedir. İnşaat alanında başlıca stratejik hedefler sektörde üretilen brüt katma değerin ve iş verimliliğinin artırılması ve inşaat malzemeleri pazarında yerli üretimin payının yükseltilmesi olarak özetlenebilir. Kazakistan inşaat malzemeleri pazarında ithalata bağımlılık oranının en fazla olduğu kalemler cam ambalaj ürünleri (yüzde 100), her türlü seramik karo ürünleri, seramik blok ve tuğlalar (yüzde 97), halıfleks ürünleri (yüzde 85), inşaat demiri (yüzde 73) ve boyalar (yüzde 58) olarak öne çıkmaktadır. Bahse konu alanlarda önemli yatırım potansiyeli mevcuttur. Ülkede inşaat malzemeleri üretiminde kullanılacak zengin hammadde kaynakları bulunmasına rağmen, mevcut yatakların sadece yarısında üretim yapılmaktadır. Bu çerçevede, hemen hemen bütün inşaat malzemeleri çeşitlerinin üretilmesinin mümkün olduğu değerlendirilmektedir.

3.6. Nükleer Endüstri

Kazakistan'da nükleer endüstrinin öncelikli sektörler arasında bulunmasının temel nedeni ülkenin sahip olduğu zengin uranyum rezervleridir. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın verilerine göre, dünyada kanıtlanmış uranyum rezervlerinin yüzde 19'u Kazakistan'da bulunmaktadır. Ülke 2009 yılında dünyanın en büyük uranyum üreticisi konumuna gelmiştir (14.214 ton). 2010 yılında ise uranyum üretimi 17.803 tona çıkmıştır. 2019'da Kazakistan 22 742 ton uranyum üretmiştir (2018'e göre %5 artmıştır). Ülkede nükleer sanayi ile ilgili bütün faaliyetler Kazatomprom A.Ş. tarafından yürütülmektedir. Şirket hisselerinin yüzde 100'ü Samruk Kazına Ulusal Refah Fonu üzerinden Kazakistan devletine aittir.

Kazakistan, nükleer endüstri açısından oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Ülke, zengin uranyum rezervlerine sahip olup, bu doğal kaynağı kullanarak nükleer enerji üretimi ve nükleer sanayi alanlarında güçlü bir altyapıya sahiptir. Kazakistan'daki nükleer endüstrisi, özellikle uranyum madenciliği ve nükleer enerji üretimi açısından global olarak önemli bir yere sahiptir.

3.7. Kimya Sanayii Sektörü

Kimya sektörü Kazakistan sanayisinin diğer sektörlerinin hammadde, yarı mamul ve malzeme ihtiyacının karşılanması açısından büyük rol üstlenmektedir. Sektörde öncelikli hedef ileri teknolojili, inovatif ve ihracata dönük yüksek katma değerli ürünlerin üretiminin sağlanması ve ulusal kimya sanayiinin rekabet gücünün artırılmasıdır.

Kazakistan'ın ithal ettiği kimya sanayii ürünleri içerisinde gübreler, temizlik kimyasalları vs. katma değeri yüksek mamuller ağırlıktadır. Bu çerçevede, sektörde önemli yatırım potansiyeli bulunmaktadır. Zengin hammadde kaynakları kimya sanayiinin gelişmesi için elverişli zemin oluşturmaktadır.

Kazakistan, son yıllarda kimya sanayisini geliştirmeye yönelik önemli adımlar atmaktadır. Bu sanayi, ülkenin ekonomik büyümesinde önemli bir rol oynamakta ve kazanç elde etmesine katkı sağlamaktadır. Kazakistan, doğal kaynaklar açısından zengin bir ülke olup, kimya sanayisinin gelişmesi için gerekli olan ham maddelere sahip olması, bu alanda büyük bir potansiyel sunmaktadır.

Kazakistan, kimya sanayisinin gelişmesi için temel bir avantaj olan zengin doğal kaynaklara sahiptir. Ülke, petrolden doğalgaza, kömürden çeşitli metal ve minerallere kadar birçok önemli hammadde kaynağına sahiptir. Kimya sanayisinin temel hammaddeleri arasında fosfat, potas, kükürt, petrol ürünleri ve doğal gaz yer almaktadır. Bu doğal kaynaklar, Kazakistan'ın kimya endüstrisinin büyümesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Kazakistan, kimya sanayisinde üretilen ürünlerin bir kısmını ihraç etmektedir. Ülke, özellikle komşu ülkeler olan Rusya, Çin, Özbekistan ve diğer Orta Asya ülkelerine kimyasal ürünler ihraç etmektedir. Ayrıca, Batı Avrupa ve diğer uluslararası pazarlara da kimyasal ürün ihracatı yapmaktadır.

3.8. Petrol ve Doğalgaz Sektörleri

Kazakistan petrol endüstrisinin gelişimi açısından belirlenen stratejik hedefler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Petrol ürünleri üretim hacminin artırılması ve kalitesinin yükseltilmesi,
- Dünya pazarlarında talep gören yüksek katma değerli petrokimya ürünlerinin üretimi,
- Yüksek katma değerli petrokimya ürünleri üretimi için hammadde tedariki,
- Hidrokarbon hammaddesinin kapsamlı ve çok aşamalı işlenmesinin sağlanması,
- Yüksek katma değerli inovatif mamullerin ve temel petrokimya ürünlerinin üretimi alanında faaliyet gösterecek KOBİ'lerin kuruluşunun teşvik edilmesi,
- Çevreye duyarlı üretim sistemlerinin devreye sokularak yaygınlaştırılması.

Bugün Kazakistan'da 3 petrol rafinerisi (Pavlodar, Çimkent ve Atırau şehirlerinde) faaliyet göstermektedir. Fakat ülkede hidrokarbon hammaddesinin tam olarak işlenmesini sağlayacak teknolojik üretim süreçleri mevcut değildir. Hükümet rafinerilerin modernizasyonu ve teknolojik açıdan yenilenmesi için çalışmalar yapmakta, yeni modern tesisler inşa edilmektedir.

Kazakistan'ın petrol ve doğalgaz ihracatının yüzde 79'u boru hatları, yüzde 13'ü deniz yolu ve yüzde 8'i demiryolu ile taşınmaktadır. Kazakistan'da 1991'den bu yana toplam 1,5 milyar tondan fazla petrol ve 741 milyar metreküp doğal gazı üretilmiştir.

2025 yılında yıllık petrol üretim hacminin 105 milyon tona çıkarılması ve orta vadeli süreçte petrol ve doğal gaz sektöründe 75 milyar dolar değerinde yatırım projelerinin uygulanacağı öngörülmektedir. Petrol sektörü ile ivme kazanan ekonomik büyümenin etkileri başta hizmet sektörü olmak üzere diğer sektörlerde de yansımıştır. Hizmet sektörü ülkede en fazla istihdam sağlayan sektör konumundadır.

3.9. Enerji

Kazakistan dünya genelinde önemli bir enerji üreticisi haline gelme hedefiyle çalışmaktadır. Ülke halen enerji ihtiyacının belirli bir bölümünü ithal eder durumdadır. Halihazırda ithal edilen enerjinin zaman içinde ülkenin kendi üretimi ile karşılanır hale geleceği öngörülmektedir. Kazakistan'ın elektrik ihtiyacının yarıya yakın kısmı Rusya ve Özbekistan'dan ithalat yolu ile karşılanmaktadır. Ülke halihazırda güneyde kullanılmak üzere Özbekistan'dan gaz ithal etmektedir.

Kazakistan ekonomisinde öncelikli sektörler arasında özel bir yeri olan yenilenebilir enerji sektörünün geliştirilmesinde başlıca stratejik hedef enerji üretimi ve tüketiminde yenilenebilir kaynakların payının artırılmasıdır. Ülkede su, rüzgâr ve güneş gibi yenilenebilir enerji kaynakları alanında büyük potansiyel mevcuttur. Ülkede rüzgâr santrallerinin kurulması için incelenen 10 bölgenin bu amaç için uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Bahse konu bölgelerde kurulabilecek rüzgâr santrallerinin toplam kapasitesinin 1000 MW, yıllık üretim hacminin ise 2-3 milyar KW olabileceği öngörülmektedir. Kazakistan devletinin yenilenebilir enerji yatırımlarına sağladığı özel destekler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- tesis inşaatı için arsa temininde öncelik
- enerji dağıtımı yapan kuruluşların yenilenebilir kaynaklardan elde edilen enerjiyi öncelikli satın alma zorunluluğu
- yenilenebilir kaynaklardan üretilen enerjinin dağıtım ağları üzerinden nakli sırasında ücret muafiyeti
- yenilenebilir enerji tesislerinin dağıtım kuruluşunun ağına bağlanması sırasında kolaylık

Kazakistan'daki hizmetler sektörü 20 yıl içerisinde GSYİH'deki payını 59%, sanayi sektörü ise %36 seviyelerine çekmiştir.

3.10. Ulaşım ve Telekomünikasyon

Ülkenin yüzölçümünün genişliği ve nüfusunun dağınık bir yapıya sahip olması nedeniyle entegre bir iletişim ve ulaştırma altyapısının kurulması yüksek maliyet gerektirmektedir. Kazakistan'da ekonomik faaliyetlerin önemli bir bölümü batıda, Hazar Denizi'ne yakın bölgelerde yoğunlaşmış durumdadır. Buna karşın ülke nüfusunun önemli bir kısmı orta, güney ve doğu bölgelerinde yaşamaktadır. Kazakistan uzun yıllar boyunca ulaştırma altyapısının geliştirilmesine sınırlı düzeyde kaynak ayırmıştır. Hükümetin petrol gelirlerini bu alandaki yatırımlara yönlendirmeye yönelik planları bulunmakla birlikte, küresel ekonomik gelişmeler ve finansal dalgalanmalar bu yatırımların bir kısmının ertelenmesine neden olmuştur.

Demiryolu taşımacılığı ülkede özellikle yük taşımacılığı açısından kritik bir öneme sahiptir. 2004-2006 yılları arasında Kazakistan Demiryolları tarafından dış borçlanma yoluyla finanse edilen yaklaşık 1 milyar ABD doları tutarında bir modernizasyon programı başlatılmıştır. İzleyen yıllarda demiryolu altyapısına önemli yatırımlar yapılması planlanmıştır. Güncel veriler itibarıyla Kazakistan'ın demiryolu ağı yaklaşık 16.000 km uzunluğundadır ve bu ağ Orta Asya'nın en geniş demiryolu sistemlerinden birini oluşturmaktadır. Yeni demiryolu hatlarının Çin'in batı bölgeleri, Orta Rusya ve Avrupa arasındaki ulaşım sürelerini kısaltması beklenmektedir.

Ülkedeki karayolu altyapısının da önemli ölçüde iyileştirmeye ihtiyaç duyduğu değerlendirilmektedir. Kazakistan'ın yaklaşık 93.000 km uzunluğundaki karayolu ağının yaklaşık 84.000 km'lik (%90) kısmı asfaltlıdır. Petrol üretimindeki artış ve ekonomik büyümeye bağlı olarak ülkede binek araç kullanımında hızlı bir artış yaşanmıştır. Buna rağmen kişi başına düşen araç sayısı gelişmiş ülkelere kıyasla halen düşük seviyededir. Ayrıca, yasadışı yollarla ülkeye getirilen ikinci el araçların otomobil pazarında önemli bir paya sahip olduğu bilinmektedir.

Kazakistan kara ile çevrili bir ülke olup doğrudan açık denizlere kıyısı bulunmamaktadır. Ülkenin uluslararası deniz ticareti bağlantısı büyük ölçüde Rusya ve Gürcistan'ın Karadeniz limanları üzerinden sağlanmaktadır. Kazak gemileri Karadeniz'e Rusya'nın kontrolündeki Volga-Don kanalı üzerinden erişebilmektedir. Kazakistan'ın Hazar Denizi kıyısındaki en önemli limanları Aktau Limanı ve Kuryk Limanıdır. Bu limanlar aracılığıyla Rusya, Azerbaycan, Türkmenistan ve İran limanlarına yük taşımacılığı gerçekleştirilmektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından devlet destekli iç hat uçuşlarının sona ermesi ile birlikte ülkede hava taşımacılığı sektörü önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. 1993 yılında kurulan Kazakistan Havayolları 1996 yılında iflas etmiş, daha sonra kurulan Air Kazakhstan ise 2004 yılında faaliyetlerini durdurmuştur. Günümüzde ülkenin ulusal hava taşımacılığının büyük bölümü özel sektör ağırlıklı olarak faaliyet gösteren Air Astana tarafından yürütülmektedir ve şirket Kazakistan'ın uluslararası hava ulaşımındaki en önemli aktörü konumundadır.

Güncel verilere göre Kazakistan'da ticari uçuşlara hizmet veren yaklaşık 27 havalimanı bulunmaktadır ve bunların önemli bir kısmı uluslararası uçuşlara açıktır. Bununla birlikte ülkenin denize doğrudan kıyısı bulunmamakta olup deniz taşımacılığı Hazar Denizi üzerindeki Aktau ve Kuryk limanları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu limanlar aynı zamanda son yıllarda gelişen Trans-Hazar Orta Koridor taşımacılığı açısından da stratejik önem taşımaktadır.

Havalimanı sayısı ve ihracat-ithalat gümrük ka sayısı	25 Havalimanı (5'i Uluslararası)
Denizle olan bağlantısı (kıyısı var/ yok)	Yok
Liman Bağlantısı	Var/Aktau (Hazar Denizi), Kuryk Limanı (Hazar Denizi)

Kaynak: anonim a, (2024)

3.11. Bankacılık

Kazak Milli Bankası öncülüğünde uygulanan politikalar ve siyasi iktidar tarafından yapılan düzenlemeler sonucunda, Kazakistan bankacılık sektörü dikkat çekici bir hızla büyüyerek, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasında bankacılık sisteminin en fazla geliştiği ülke haline gelmiştir. Bu noktadan sonra, gelişmiş ülkelerin bankacılık sektörlerini takibe alan Kazakistan'da, bankacılık sektörünün bu ülkelerdeki seviyelere gelebilmesi için, özellikle 2000'li yıllarla beraber, uluslararası bankacılık standartlarına uyum amacıyla birçok yeni politika belirlenmiş ve düzenlemeler yapılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlar, uygulanan politikaların olumlu sonuçlar verdiğini ve Kazak bankacılık sektörünün parlak bir geleceğe sahip olduğunu ortaya koymuştur.

4. TİCARET

4.1. Genel Durum

Son yıllarda dünya petrol fiyatlarının yüksek seyretmesine bağlı olarak ülkenin dış ticaret fazlası artmakla birlikte Kazakistan, dış ticaret yapısındaki dengesizlikler nedeni ile zaman zaman dış ticaret açıkları ile karşı karşıya kalabilmektedir. İhracatının önemli kısmını petrol ve ana metaller oluşturan ülkenin ihracat gelirleri bu ürünlerin dünya fiyatlarındaki değişimlerinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Kazak ekonomisi yüksek düzeyde ithalata dayalı bir ekonomidir. Ülkede gerçekleştirilen üretimin büyük çoğunluğu petrol ve doğal gaz sektörlerinde yoğunlaşmış olup, sermaye ve tüketim mallarında üretim iç tüketimi karşılayacak seviyede olmayıp üreticilerinin çoğunluğu ise fiyat ve kalite bakımından ithal malları ile rekabet edebilir düzeyde değildir. Geniş ve açık sınırlarından ülkeye çok sayıda ucuz, kaçak mal girişi gerçekleşmektedir. Petrol sektörü yatırımlarındaki ve üretimindeki artış sermaye malları ithalatındaki artışın diğer bir önemli nedenidir. Kazakistan'ın Rusya, Kırgızistan ve Özbekistan ile sahip olduğu geniş ve geçişi kolay sınırlar kayıt dışı sınır ticaretine olanak tanımakta ancak sınır ticaretinin hacmi dış ticaret verilerine yansıtılamamaktadır. Kayıt altına alınamayan ithalatın büyük çoğunluğu gıda dışı tüketim malları ve ikinci el arabalardan oluşmaktadır. İnşaat malzemeleri ithalatı ve doğrudan yabancı yatırımların sermaye malları ithalatı önemli ithalat kalemleridir. Enerji ithalatı –başta Rusya'dan gerçekleştirilen kömür ve elektrik olmak üzere- düşerken, Özbekistan'dan gaz ithalatı artmaktadır. Ticaretin gelişmesini sınırlayan en önemli problem, Kazakistan'ın tamamen kara ile çevrili, denize kıyısı olmayan bir ülke olmasıdır. Bu nedenle ihracatta ve ithalatta maliyetler çok fazla yükselmektedir. Bir diğer sorun da önemli petrol ve gaz ihracatı

yollarının ülkenin dünya enerji piyasasındaki en önemli iki rakibi olan Rusya ve İran üzerinden geçmesidir. Ülkenin denize en yakın limanları Rusya ve Gürcistan'ın Karadeniz'deki kıyılarına yakın limanlardır. Kazak mavnaları Karadeniz'e Rus egemenliğindeki bir su yolu olan Volga-Don kanalından girebilmektedir. 1997 yılına dek Rusya üzerinden petrol geçişi konusunda sürekli sorunlar yaşanması, Kazakistan'ın Azerbaycan ve Türkiye, Çin, Türkmenistan ve İran gibi daha yüksek maliyetli alternatif güzergâhları göz önünde bulundurmasına neden olmuştur. Ancak Rusya, 1997 yılından itibaren Kazakistan'ın petrol ihracatını bu şekilde engellemek yerine, Rus firmalarını Kazak pazarına girmeye teşvik ederek ve Kazak petrolünün transit geçişini kolaylaştırarak Kazakistan petrol sektöründeki varlığını artırmaya çalışmaktadır. Kazakistan sahip olduğu üretim yapısı itibarı ile daha ziyade ham madde ve yarı mamul ihracatçısı bir ülkedir. Petrol ve petrol ürünleri, demirli metaller, kimyasallar, makineler, hububat, yün, et, kömür ülkenin başlıca ihraç ürünleridir. İhracatın yarısından fazlasını petrol ve petrol ürünleri oluşturmaktadır.

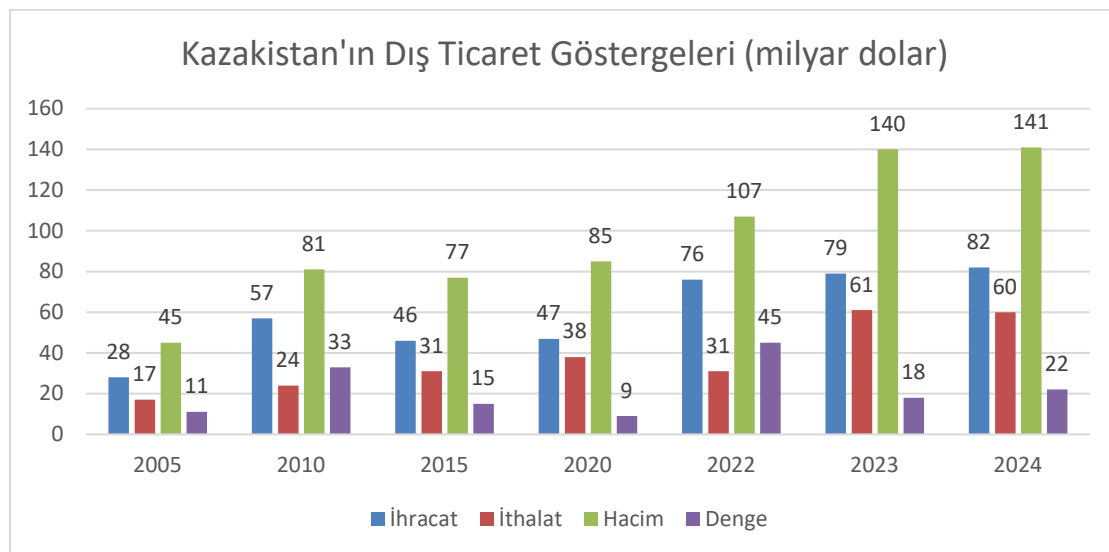
Kazakistan sahip olduğu üretim yapısı itibarı ile daha ziyade ham madde ve yarı mamul ihracatçısı bir ülkedir. İhracatın yaklaşık yarısını petrol ve petrol ürünleri oluşturmaktadır. Tüketim malları ihracatı çok sınırlı düzeydedir.

Kazakistan ihracatı, 2024 yılında 82 milyar dolar olmuştur. Ülkenin ihracat yaptığı başlıca ülkeler: İtalya, Çin, Rusya, Hollanda ve Fransa'dır. Ülkenin ihracatında Türkiye %4 pay ile 6. sıradadır.

Ülkenin 2024 yılında ihraç ettiği başlıca ürünler: ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar); radyoaktif kimyasal elementler ve radyoaktif izotoplar ve bunların bileşikleri, karışımları, artıkları; rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları (ham); bakır cevherleri ve konsantreleri ve ferro altyajlardır.

İthalatı ise 2024 yılında 60 milyar dolar olmuştur. Ülkenin ithalat yaptığı başlıca ülkeler: Rusya, Çin, Almanya, ABD ve G. Kore'dir. Ülkenin ithalatında Türkiye %3 pay ile 7. sıradadır.

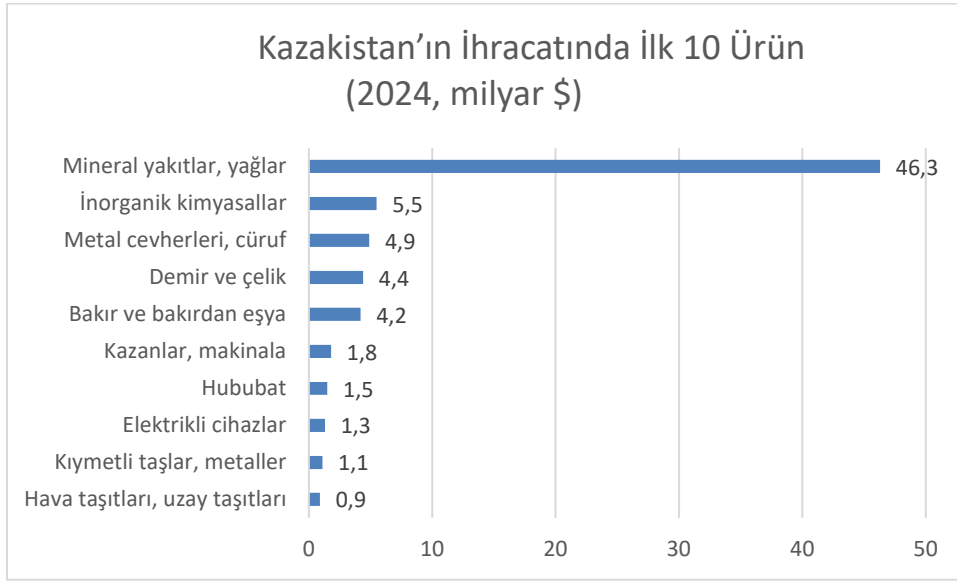
2024 yılında ithal ettiği başlıca ürünler: otomobiller; helikopterler, uçaklar vb.; uzay araçları (uydular dahil), uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları; tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış); telefon cihazları, ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlar ve karayolunda kullanılan motorlu taşıtlar için karoserilerdir.

Kaynak: Trademap, Kazakistan Verileri

Başlıca Ürünler İtibarı ile Dış Ticaret

İhracat

Kaynak: Trademap

İthalat

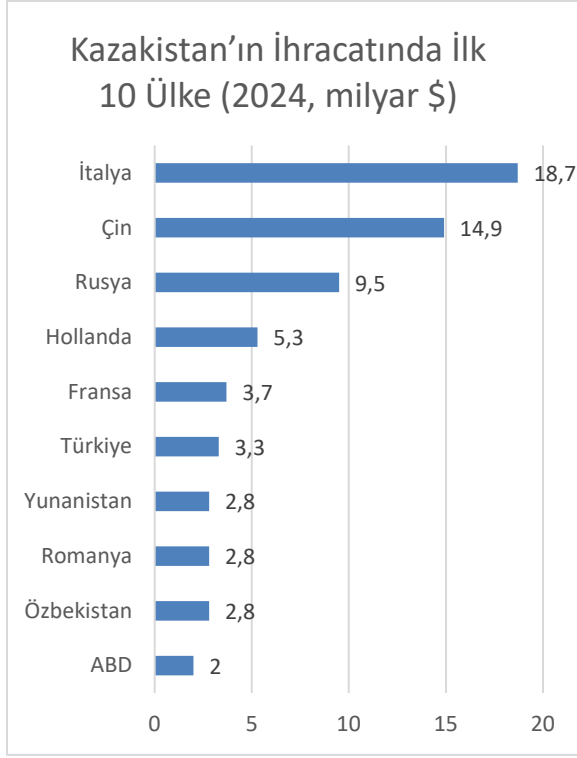

Kaynak: Trademap

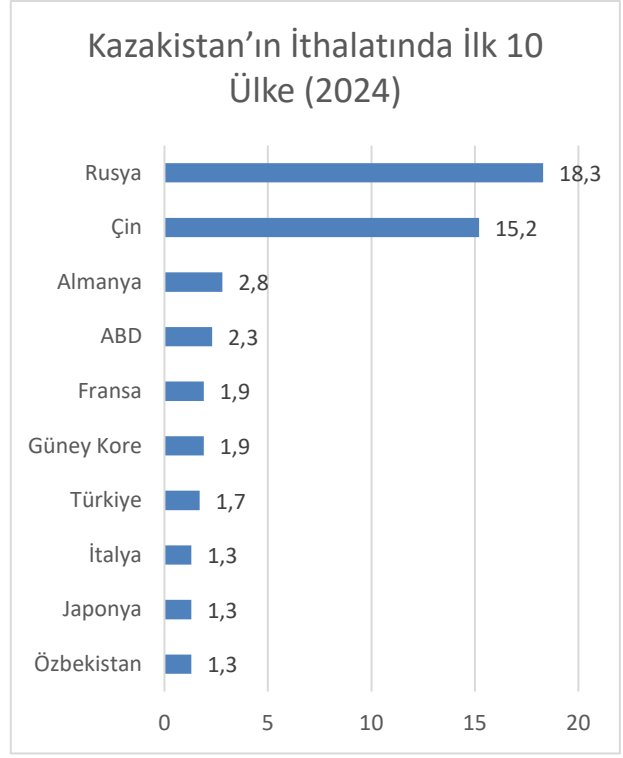
Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticaret

İhracat

İthalat

Kaynak: Trademap

Kaynak: Trademap

KAZAKİSTAN'IN İHRAÇ ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ	2021	2022	KAZAKİSTAN'IN İTHAL ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ	2021	2022
Buğday ve mahlut	1.329,70	1.813,30	Buğday ve mahlut	159	261
Buğday veya mahlut unu	440,9	753,1	Gıda müstahzarları b.b.	176	223
Keten tohumu	226,6	357,5	Sular ve mineralli sular	172	212
Ham ayçiçeği tohumu veya aspir yağı	65,1	265,2	Kamış veya pancar şekeri olarak saf sakkaroz	184	207
Arpa (ekim için tohum hariç)	164,9	215,3	Kanatlı eti, dondurulmuş	156	198
Ayçiçeği tohumları	68,7	171,7	Şeker kamışından elde edilen şeker, katı formda	83,1	160
Durum buğdayı (tohum hariç)	88,3	91,8	Kakao içeren çikolata ve diğer müstahzarlar	130	155
Tütün içeren sigaralar	51,7	86,5	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer fırıncılık ürünleri	113	137
Sular	38,2	77,3	Et, sakatat sosis ve benzeri ürünler	109	122
Tüketilebilir bitkisel veya hayvansal yağ karışımları	23,6	76,9	Ayçiçeği tohumu	47,4	120

Kaynak: (Trademap,2024), (Milyon ABD Doları)

4.2. Türkiye İle Ticaret

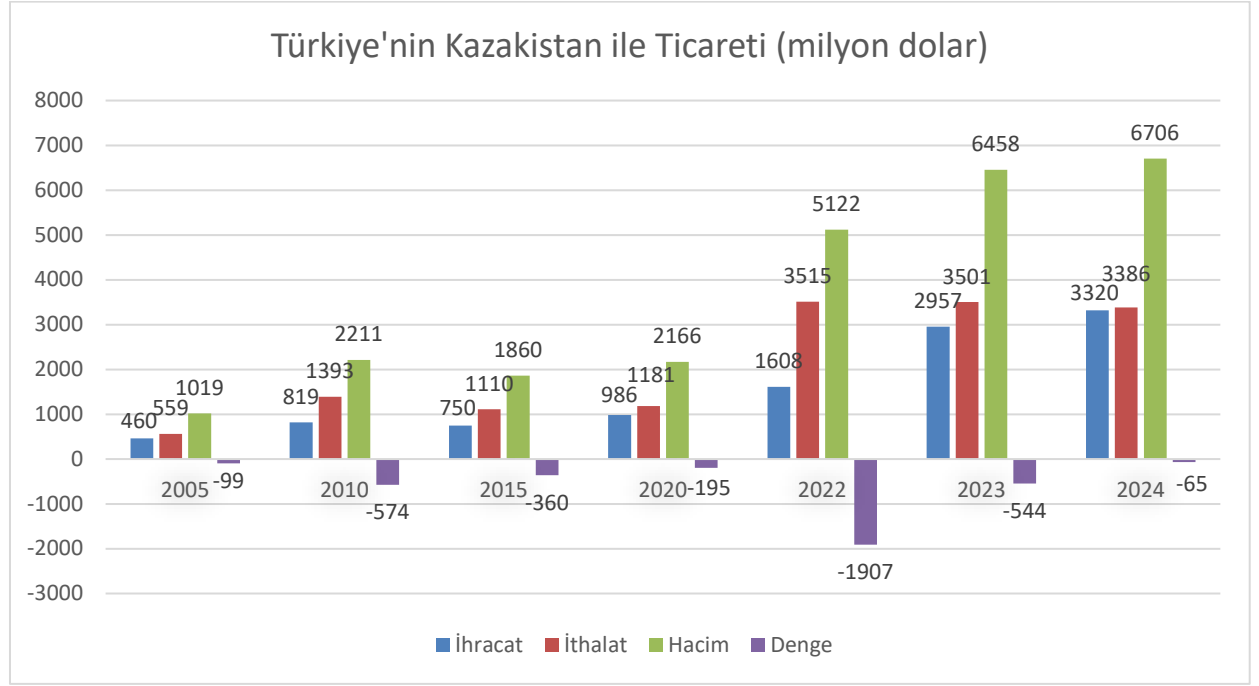
4.2.1. Genel Durum

2024 yılında ülkeye ihracatımız 3,3 milyar dolar olmuştur.

İhraç ettiğimiz başlıca ürünler; karayolu taşıtları için aksam ve parçalar; santrifüjler; sıvıların veya gazların filtre edilmesine veya arıtılmasına mahsus makina ve cihazlar; tişörtler, fanilalar, atletler, kaşkorseler ve diğer iç giyim eşyası (örme); kazak, süveter, hırka, yelek vb. eşya (örme); petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlardır.

2024 yılında ülkeden ithalatımız 3,4 milyar dolardır.

İthal ettiğimiz başlıca ürünler; rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları (ham); petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar; işlenmemiş alüminyum; taşkömürü; taşkömüründen elde edilen briketler, topak vb. katı yakıtlar; petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlardır.

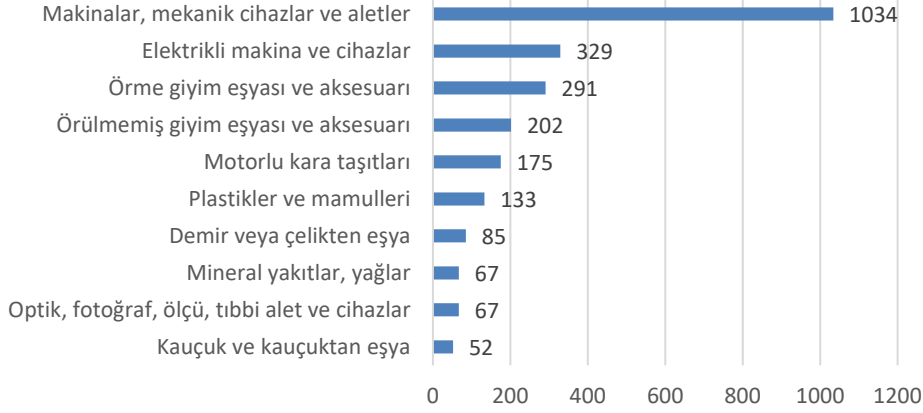

Kaynak: Trademap

Taahhüt sektörümüz Kazakistan ile ekonomik ilişkilerimizde öncü konumunu sürdürmektedir. Türk müteahhitler tarafından Kazakistan'da toplam 24,4 milyar Dolar değerinde 500'e yakın proje gerçekleştirilmiştir.

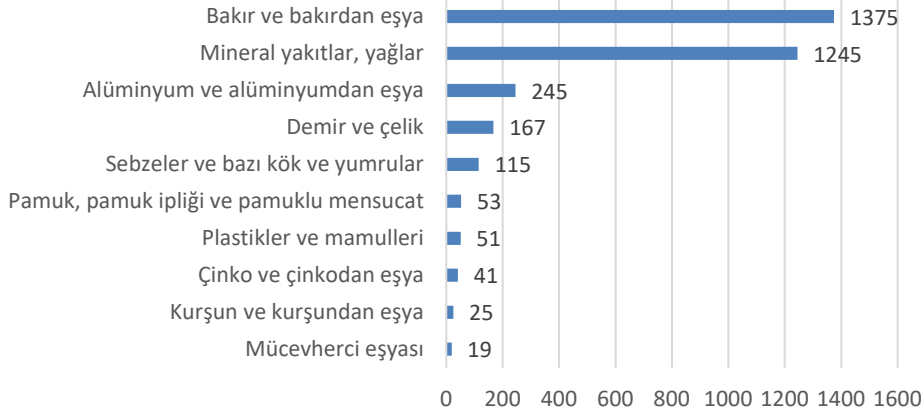
Kazakistan'da Türk girişimcilerin özellikle gıda sektörü, ilaç-kimya sanayisi, inşaat, otelcilik ve imalat alanlarında öne çıktıkları görülmektedir. Kazakistan'da müteahhitlik sektöründe Türk şirketlerinin faaliyetleri de gün geçtikçe artmaktadır.

Türkiye'nin Kazakistan'a İhracatında Başlıca Ürün Grupları 2024 (milyon dolar)

Kaynak: Trademap, Türkiye Verileri

Türkiye'nin Kazakistan'dan İthalatında Başlıca Ürün Grupları 2024 (milyon dolar)

Kaynak: Trademap, Türkiye Verileri

TÜRKİYE'NİN KAZAKİSTAN'A İHRAÇ ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ	2022	2023
Çikolata ve kakao içeren diğer karışımlar	18,2	17,4
Antepfıstığı; kabuklu	2,9	9,9
Badem; kabuksuz	1,6	9,3
Kakao içermeyen şekerlemeler	8,2	7,9
Ayçiçeği tohumu	6,9	7,3
Diğer gıda müstahzarları	8,5	6,1
Kuluçkalık yumurta	8,7	5,9
Tatlı bisküviler	3,4	5,3

TÜRKİYE'NİN KAZAKİSTAN'DAN İTHAL ETTİĞİ İLK 10 TARIM ÜRÜNÜ	2022	2023
Mercimekler; tohumluk olanlar dahil	42,2	77,4
Makarnalık buğday	4,8	40,1
Buğday (durum hariç)	22,2	13,6
Nohut; tohumluk olanlar dahil	6,9	9,9
Aspir tohumu	1,4	5,6
Keten tohumu	14,1	5,4
Buğday gluteni	11,2	4,2
Ayçiçeği tohumu	5,5	1,4

Kuru kayısı	4,8	5,1	Düşük eurik asitli kolza tohumu	0,8	1,3
Mandalina; taze ya da kuru	3,5	4,5			

Kaynak: (Trademap, 2024), (Milyon ABD Doları)

4.2.2. İki Ülke Arasında Ticaretin Altyapısını Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller

ANLAŞMA ADI	İMZA TARİHİ	RESMÎ GAZETE
		TARİHİ VE SAYISI
Ticaret ve Ekonomik Teknik İş birliği Anlaşması	10.09.1997	02.06.1998/23360
Gümrük Konularında Karşılıklı İdari Yardım Ve İş birliği Anlaşması	22.05.2003	31.07.2008/26953
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	1.05.1992	11.02.1995/6460
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	15.08.1995	05.11.1996/8664
Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İş birliği Anlaşması	22.05.2003	
Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İş birliği Programı ve İcra Planı	13.12.2007	20.03.2008/13357
Türkiye Cumhuriyeti Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Kazakistan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı Arasında Ortak Gümrük Komitesi Kurulmasına İlişkin Mutabakat Zaptı	23.12.2017	13.09.2019/30887
KEK XI. Dönem Toplantısı Protokolü ve Eylem Planı	11.11.2019	17.06.2020/31158
Yeni Sinerji Ortak Ekonomi Programı 2019-2020 Eylem Planı	11.11.2019	

4.2.3. Türkiye-Kazakistan Yatırım İlişkileri

Kazakistan, ülkemizin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri içinde en fazla yatırımlarının bulunduğu ülkelerden biridir. Ülkedeki Türk yatırımlarının toplam tutarı 1,8 milyar \$ aşmış durumdadır. Ülkedeki Türk şirketlerinin faaliyetleri ticaret, telekomünikasyon, otel işletmeciliği, süpermarket işletmeciliği, müteahhitlik, petrol ürünleri ve gıda imalatında yoğunlaşmıştır. Türkiye, Kazakistan'ın maden çıkarma sektöründe faaliyet gösteren 10 büyük yatırımcı ülkeden biridir. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı-TPAO, ülkedeki en büyük Türk yatırımcısıdır. TPAO, Kazakoil ile ortaklaşa kurulan Kazakturmunay -KTM isimli şirketin çoğunluk hissesine sahiptir.

Türk müteahhitlik şirketleri de ülkede çok önemli projelere imza atmıştır. Türk firmaları ülkede Astana Uluslararası Havaalanı, Parlamento Binası, Cumhurbaşkanlığı Konutu, Regent Ankara Otel, Okan Intercontinental Astana, Çocuk Rehabilitasyon Merkezi, Ulusal Müze, Devlet Konukevi, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Astana İkiz Kuleler, GSM Telekomünikasyon altyapısı, Tengiz Novorossiysk boru hattının Kazakistan bölümü gibi önemli projeleri tamamlamıştır. Bu projelerin yanı sıra çeşitli alışveriş merkezleri, otoyollar ve fabrika projeleride tamamlanmıştır.

4.2.4. Kazakistan ile Ticarete Yaşanan Güncel Sorunlar

Kazakistan ile yürütülen ticari faaliyetlerde karşılaşılan temel zorlukların başında, ülkenin jeopolitik konumu ve küresel yaptırım ekosistemiyle olan bağı gelmektedir. Özellikle Rusya-Ukrayna savaşı

sonrası Batılı ülkelerin Rusya'ya uyguladığı ikincil yaptırımlar, Kazakistan üzerinden yapılan transit ticareti ve bankacılık işlemlerini doğrudan etkilemektedir. Finansal kurumların uyum süreçlerindeki sıkışma, para transferlerinde gecikmelere ve operasyonel risklerin artmasına neden olarak ticari akışı yavaşlatmaktadır.

Lojistik altyapı ve bağlantısallık sorunları, dış ticaret maliyetlerini yukarı çeken bir diğer kritik unsurdur. Hazar Denizi'ndeki su seviyesinin düşmesi liman kapasitelerini kısıtlarken, bölgedeki demiryolu ve karayolu ağlarının artan ticaret hacmini karşılamakta yetersiz kalması lojistik darboğazlara yol açmaktadır. Bu durum, özellikle bozulabilir ürünlerin sevkiyatında ve tam zamanlı üretim modellerinde ciddi aksamalara sebebiyet vermektedir.

Bürokratik süreçler ve vergi mevzuatındaki belirsizlikler, yabancı firmalar için öngörülebilirliği zorlaştırmaktadır. Gümrük işlemlerindeki karmaşık lisans prosedürleri, sertifikasyon süreçlerinin uzunluğu ve vergi idaresinin geçmişe dönük uyguladığı cezai işlemler, yatırım ortamını olumsuz etkileyen unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) kapsamında uygulanan anti-damping vergileri ve korumacı politikalar, birlik dışı ülkelere gelen ürünlerin rekabet gücünü kısıtlamaktadır.

Son olarak, Kazakistan ekonomisinin emtia fiyatlarına, özellikle de petrol ve doğal gaz gelirlerine olan yüksek bağımlılığı, makroekonomik istikrar üzerinde risk oluşturmaktadır. Küresel enerji piyasalarındaki dalgalanmalar yerel para birimi olan Tenge üzerinde baskı yaratmakta, bu da ithalatçıların satın alma gücünü ve uzun vadeli sözleşmelerin maliyetlerini doğrudan etkilemektedir. 2026 yılı itibarıyla yürürlüğe girmesi beklenen yeni vergi reformları ve KDV artışları da ticaret erbabı için maliyet yönetimi açısından ek bir yük getirmektedir.

4.3. Dış Ticaret Politikası Ve Uygulamaları

4.3.1. Dış Ticaret Mevzuatı

Kazakistan'da ithalat ve ihracat işlemleri Kazakistan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı Devlet Gelirleri Komitesinin de dahil olduğu çeşitli Bakanlık ve Kurum/Kuruluşlar tarafından düzenlenmekte ve denetlenmektedir.

Kazakistan 2010 yılı Temmuz ayında Rusya ve Belarus arasındaki Gümrük Birliğine ve daha sonra 01 Ocak 2015 tarihinden itibaren Avrasya Ekonomik Birliğine dâhil olmuştur. Avrasya Ekonomik Birliğinde yer almayan ülkeler ile uluslararası ticaret Avrasya Ekonomik Birliği Gümrük Kanunu çerçevesinde uygulanmaktadır. Avrasya Ekonomik Birliği Antlaşması, Avrasya Ekonomik Birliği Gümrük Kanunu, uluslararası anlaşmalar ve diğer bazı iç hukuk kuralları ile düzenlenmiştir.

Avrasya Ekonomik Birliği Gümrük Kanunu, malların Avrasya Ekonomik Birliği'nin (Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya) gümrük hattı boyunca hareketine ilişkin ilişkileri düzenleyen mevzuattır. Kanun, 1 Ocak 2018'de yürürlüğe giren ve Gümrük Birliği Gümrük Kanunu'nun yerini alan Avrasya Ekonomi Birliği Gümrük Kanunu Sözleşmesinin bir ekidir. Söz konusu Kanun, gümrük işlemlerinde otomasyonu gerçekleştirmeyi, söz konusu işlemleri hızlandırmayı ve basitleştirmeyi amaçlamaktadır.

Gümrük Birliği çerçevesinde, sınırlardaki eşya kontrollerine ilişkin fonksiyonlar K.C. Maliye Bakanlığı Devlet Gelirleri Komitesine bağlı birim olan Gümrük İdarelerinde bulunmaktadır.

Kazakistan'da 2019 yılında elektronik gümrük beyannamesi sistemi uygulamaya konulmuştur.

Birlik üyesi ülkeler arasında ihracat-ithalat kontrol edilmemekte, sadece gümrük formu düzenlemek yeterli olmaktadır.

Kazakistan gümrük geçiş noktalarında “tek pencere” ve “tek durak” sistemi uygulamaya konulmuştur. Dünyanın karayla çevrili en büyük ülkesi olan Kazakistan’da uluslararası emtia hareketlerini hızlandırmak için tek pencere sistemine geçilmiştir.

Kazakistan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığınca 21 Aralık 2022 tarihinden itibaren "eokno.gov.kz" portalında gümrük düzenlemelerine ilişkin bilgi bankasının yer aldığı “Smart bot” sanal asistanı hizmete açılmıştır. Anılan uygulama ile birlikte ihracatçı ve ithalatçı firmaların Kazak gümrüklerinde gündeme gelebilecek sorunlarla ilgili soru, öneri veya şikayetlerini bahsi geçen platform ile bildirmeleri mümkün kılınmıştır. Yine, bahsi geçen platform aracılığı ile Kazakistan Cumhuriyetinin ilgili mevzuatlarına ve Kazakistan gümrüklerinin otomasyon sistemi olan Astana-1'e de ulaşılması mümkündür.

Şu anda Kazakistan’ın Çin Halk Cumhuriyeti kara sınırında 5 tanesi elektronik sistemlerle donatılmış olmak üzere toplamda 68 kara sınır giriş/çıkış noktası mevcuttur.

Elektronik sistemlerle donatılmış geçiş noktalarında tarama, radyoaktif denetim gibi işlemler yapılmakta ve taşıma araçlarına elektronik mühür uygulanmaktadır. Böylece ilgili aracın güzergahı ya da hareketleri çevrimiçi olarak izlenebilmektedir.

4.3.2. Gümrük Vergileri

Avrasya Ekonomik Birliği ve Kazakistan Cumhuriyeti gümrük mevzuatına göre, bir gümrük rejimi ya da gümrükçe onaylanan bir prosedür kapsamında, gümrük beyannamesinin sunulmasına bağlı olarak aşağıdaki vergi, resim ya da harçlar tahakkuk edilebilmektedir.

- Kazakistan Cumhuriyeti milli mevzuatı çerçevesinde uygulanan gümrük harçları,
- Avrasya Ekonomik Komisyonu Kararları ile belirlenen ithalat vergileri,
- Kazakistan vergi mevzuatına göre belirli eşya türlerine uygulanan özel tüketim vergileri,
- İthalatta uygulanan %12 oranında katma değer vergisi,
- Avrasya Ekonomik Birliği Kanunları kapsamında, belirli türdeki mallar üzerinde özel, damping karşı vergiler.

Avrasya Ekonomik Birliği üyesi olmayan ülkelerden Kazakistan'a ithal edilen malların çoğu için, ithalat gümrük vergileri AEB Ortak Gümrük Tarifesine göre hesaplanmaktadır. Yiyecek türü ürünlerde ithalat vergileri, gümrük kıymetinin %0 ila %80'i; diğer mallar için ise gümrük kıymetinin %0 ila %20'si oranında hesaplanmaktadır. Ayrıca, Kazakistan'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması nedeniyle, Kazakistan'a bazı malların ithalatında indirimli ithalat gümrük vergileri uygulanabilmektedir. Ancak, indirimli gümrük vergilerinin ödenmesiyle birlikte iç pazara sunulan bu mallar için bazı kısıtlamalar tatbik edilmekte ve bu tür mallar diğer AEB ülkelerine ihraç edilememektedir.

4.3.3. İç Vergiler ve Oranlar

Kazakistan Cumhuriyeti vergi mevzuatına göre; yatırımcı faaliyetlerine uygulanan vergiler aşağıda sıralanmaktadır:

- Kurumlar vergisi %20,
- Yabancı şirket şubesinin safi gelir vergisi, “şube gelir vergisi” %15,
- Mukim olmayan kişi gelirinden ödeme kaynağından kesilen vergi, “kaynakta kesilen vergi” %5-20,
- Katma değer vergisi (KDV) %12,

- Kişisel gelir vergisi %10,
- Sosyal vergi %9,5,
- Mülk vergisi %1,5,
- Gümrük harç ve resimleri.

Kazakistan Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren şirketlerden alınan diğer vergi ve zorunlu ödemeler de mevcuttur. Yukarıda kayıtlı listede özel ödemeler ve yer altı kaynak kullanıcı vergileri bulunmamaktadır.

Kazakistan'daki vergi dönemi bir takvim yılından oluşmaktadır. Kazakistan vergi sistemi, kendi değerlendirme prensibine dayanılarak işlemektedir. Vergi makamları hesaplamaların doğru yapılmasından ve vergi ödemelerinin zamanında yapılmasından sorumludurlar.

Kurumlar Vergisi

Yerli ve yabancı şirketler kurumlar vergisine tabidir. Vergiye tabi gelir kar ve zarar arasındaki fark olarak tespit edilmektedir. Bahse konu verginin oranı %20'dir. Kurumlar vergisi eşit miktarda ve aylık ödemeler şeklinde ödenmektedir.

Kurumlar vergi beyannamesi en geç vergi dönemini takip eden yılın 31 Mart tarihinde teslim edilmelidir. Nihai hesaplanan kurumlar vergi tutarı kurumlar vergisinin avans ödemeleriyle karşılaştırılmalıdır. Eğer kurumlar vergisinin nihai tutarı vergi dönemi boyunca %20 oranla ödenen kurumlar vergisi avans ödemelerinden fazla olursa şirket ödenmeyen tutarın %40'ı oranında ceza ödemektedir.

Yabancı şirketlerin Kazakistan'daki şubeleri de net gelir üzerinden vergilendirilmektedirler. Vergi oranı %15'tir. Ancak, belli durumlarda çifte vergilendirilmeyi önlemek için söz konusu oran %5'e kadar indirilebilmektedir.

Gelir Vergisi

Gelir vergisi, genel olarak %20 oranında ve Kazakistan kaynaklarından elde edilen gelirlerden (Kazak şirketlerine sunulan hizmetler sermaye artış geliri, mevduat, kâr ve sigorta risk anlaşması doğrultusunda ödenen sigorta primleri, vergi kolaylığı olan devlette mukim olan kişilere yapılan ödemeleri de içeren gelirler) kesilmektedir.

Vergi dönemi üç takvim aydır. Mukim olmayan kişilere ödenen gelirden kesilen gelir vergisinin beyan etme tarihi beyan dönemini takip eden ikinci ayın 15'ine kadardır. Mukim olmayan kişilere ödenmeyen gelirden kesilen gelir vergisinin beyan etme tarihi beyan yılını takip eden yılın 15 Şubat tarihine kadardır.

Mukim olmayan kişilere ödenen gelirden kesilen gelir vergisinin ödeme tarihi beyan dönemini takip eden ikinci ayın 25'ine kadardır. Ödeme mukim olmayan kişiye ödenen gelirin kesintiye alındığı yılı takip eden yılın 10 Nisan tarihinde yapılacaktır. Eğer avans ödemeleri mukim olmayan kişiye yapılmış ise ödeme ayını takip eden ayın 25'ine kadar ödeme yapılacaktır.

Katma Değer Vergisi (KDV)

Kazakistan'da mal ve hizmetlerin çoğu KDV'ye tabidir. Katma değer vergisi oranı %12'dir. Genel olarak Kazakistan'daki KDV Kanunu Avrupa Birliği'nde yürürlükte olan Kanuna çok benzemektedir. Bununla birlikte, aşağıda sıralanan farklılıklar da mevcuttur:

- KDV'ye tabi muamele KDV faturalarıyla temin edilmelidir. Bu KDV faturasında KDV'ye ilişkin bilgiler bulunmaktadır (KDV mükellefinin KDV kayıt numarası, KDV muamelesinin tarihi, KDV miktarı vb.).

- İthalat KDV'si ithal edilen malların bedeline uygulanarak gümrük işlemleri sırasında ödenmektedir. Vergi kanununa göre ithalatçı belli malların ithalatında KDV ödemesinde para çıkışını önlemek için uygulanan özel tazminat mekanizması kullanımını seçebilmektedir. Pratikte bu mekanizma ithalat KDV tutarını KDV beyannamesinde fatura değeri üzerinden satış KDV'si (output VAT) ve aynı zamanda peşin KDV'si (input VAT) olarak gösterilebilmesine imkân sağlamaktadır.

- Kazakistan'da KDV mükellefi olarak kayıtlı olmayan mukim olmayan kişilerden alınan hizmetler mukim olan alıcının KDV'ye tabi muamelesinde gösterilecektir. Bu tür hizmetlerin bedelleri KDV'ye tabidir ve alıcı KDV'yi beyan etme ve ödemekle yükümlüdür.

- Eğer peşin KDV tutarı (satıcılara ödenen KDV) fatura değeri üzerinden alınan KDV tutarını (müşterilerden alınacak KDV) aşarsa şirketin bütçeden KDV iadesini geri istemeye hakkı bulunmaktadır. KDV iade prosedürü karmaşık ve mükellef açısından yorucu olabilmektedir. Çünkü ilgili mükellefin, satıcının ve müşterilerin vergi denetiminden geçmelerini gerektirmektedir.

- KDV vergi dönemi takvim üç aylardır. KDV vergi dönemini takip eden ikinci ayın 15'nde beyan edilerek vergi dönemini takip eden ikinci ayın 25'inde ödenecektir.

Vergi İdaresi: Kazakistan'da vergilerden sorumlu kamu kuruluşu K.C. Maliye Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren Devlet Gelirleri Komitesi'dir. Söz konusu kuruma <http://kgd.gov.kz/en> websitesinden ulaşılabilir. Diğer taraftan, websitesinden kapsamlı bilgi temin edebilmek için mutlaka Rusça ve/veya Kazakça dillerinden birinin biliniyor olması gerekmektedir.

Sosyal Güvenlik Vergisi/Yardımlar

Genel Sosyal Güvenlik Ödemeleri: Genel sosyal güvenlik ödemeleri, Sosyal vergi, zorunlu sosyal güvenlik ödemeleri ve emeklilik ödemelerinden oluşmaktadır. Toplam vergi oranı %21'dir. Bahsi geçen oranın %11'ini işveren; %10'unu ise işçi ödemektedir.

Sosyal Vergi: Sosyal vergi işveren (mukim olan, mukim olmayan, bireysel müteşebbis vb.) tarafından ödenmektedir. Sosyal vergi matrahı işverenin gerçek kişilere ödediği maaşlar ve ek ödemelerdir. Vergi oranı %11'dir. Zorunlu sosyal ödemeleri sosyal vergiden indirilmeye tabidir. Her üç aylık dönem bir vergi dönemidir. Sosyal vergi maaş ödemesinin yapıldığı ayı takip eden ayın 25'inde işveren tarafından yapılmaktadır. Mukim olan ve olmayan gerçek kişilerin kişisel gelir vergi ve sosyal vergi beyannameleri vergi dönemi üç aylarını takip eden ikinci ayın 15'inde teslim edilmektedir. Mukim olan ve olmayan gerçek kişilerin beyannameleri farklıdır.

Zorunlu Sosyal Güvenlik Ödemeleri: Zorunlu sosyal güvenlik ödemeleri sosyal vergi ile birlikte işveren tarafından Devlet Sosyal Güvenlik Fonuna ödenmektedir ve sadece mukim kişiler için geçerlidir. Bu ödemelerin matrahını işverenin gerçek kişilere ödediği maaşlar ve ek ödemeler oluşturmaktadır. Ödeme oranı %3,5 dir. Ödeme dönemi takvim üç aylardır. Zorunlu sosyal ödemeleri maaş ödemesinin yapıldığı ayı takip eden ayın 25'inde işveren tarafından yapılacaktır. Zorunlu sosyal ödemeleri kişisel gelir vergisi ve sosyal vergi beyannamesinde beyan edilecektir.

Emeklilik Fon Ödemeleri: Emeklilik fon ödemeleri işveren tarafından işçi maaşlarından kesilerek Devlet Emeklilik Fonuna ödenecektir. Bu hüküm sadece Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları için geçerlidir. Bu ödemelerin matrahı işverenin gerçek kişilere ödediği maaşlar ve ek ödemelerdir. Emeklilik ödemeleri oranı %10'dur. Dönemi takvim üç aylardır. Emeklilik ödemeleri maaş ödemesinin yapıldığı ayı takip eden ayın 25'inde işveren tarafından yapılmaktadır. Zorunlu sosyal ödemeleri kişisel gelir vergisi ve sosyal vergi beyannamesinde beyan edilmektedir.

İşverenin zorunlu emeklilik ödemeleri: 1 Ocak 2024 tarihinden itibaren emeklilik primlerine ek olarak, işverenin kendi fonları üzerinden ve yalnızca 1 Ocak 1975'ten sonra doğan çalışanlar için zorunlu işveren emeklilik katkı payları (OPVR) ödenmesi zorunlu hale gelmiştir. "OPVR" miktarı her bir çalışanın aylık geliri üzerinden hesaplanmaktadır. Söz konusu uygulamaya göre, 1 Ocak 2024 tarihinden itibaren %1,5 oranında her yıl artacak olup 2028 yılında %5 olacaktır. 1 Ocak 2024'ten itibaren-%1,5; 1 Ocak 2025'ten itibaren-%2,5; 1 Ocak 2026'ten itibaren-%3,5; 1 Ocak 2027'ten itibaren-%4,5; 1 Ocak 2028'ten itibaren-%5 olarak belirlenmiştir.

4.3.4. Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Kazakistan uluslararası standartlardan farklı olan Gosstandart (GOST) Standart sistemini benimsemiştir. İthal edilen pek çok üründe, GOST standartlarına uygunluk aranmaktadır. Kazak GOST sistemi ile ilgili standardizasyon, belgelendirme ve tüketici haklarının korunması hususlarından "Teknik Düzenleme ve Metroloji Komitesi-KAZMEMST" sorumludur. Ülkede Türk Standartlar Enstitüsü-TSE'nin bir temsilciliği faaliyet göstermekte olup, standartlar hakkında buradan bilgi temin edilmesi de mümkündür. TSE temsilciliği aynı zamanda ülkedeki yatırımcı firmaların ISO sertifikası temininde de danışmanlık hizmeti vermektedir.

Kazakistan Cumhuriyeti mevzuatı zorunlu ve gönüllü sertifikalandırma sağlar. Kazakistan Cumhuriyeti mevzuatı, Kazakistan Cumhuriyeti'nde onaylanmamış zorunlu belgelendirmeye tabi ekipmanların reklamını ve kullanımını yasaklamaktadır. Ayrıca, tüketiciye sertifika vermeden zorunlu belgelendirmeye tabi ürünlerin satılması yasaktır.

Aşağıdaki ekipman zorunlu sertifika alamaya tabidir:

1. Tarımsal makine ve teçhizat;
2. Elektroteknik, radyo elektronik donanımları;
3. Katı, sıvı ve gaz yakıtlar üzerinde çalışan ısıtma teçhizatı ve teçhizatı;
4. Ağaç işleme donanımları;
5. Yapı malzemeleri ve yapıları;
6. Hafif endüstri ekipmanları;
7. Tıbbi ve veterinerlik malzemeleri, tıbbi ve veterinerlik ürünleri ve sıhhi ve hijyenik ürünler;
8. Yakıt hammaddeleri;
9. Potansiyel olarak tehlikeli endüstriler için ekipman.

Sertifika prosedürü, ekipmanın yetkili bir kuruluş tarafından düzenleyici belgelerde (Gosstandart) belirtilen şartlara uygunluğunun yazılı bir teyididir ve birkaç işlemlerden oluşur. Kazakistan Cumhuriyeti'nde ithal edilen ekipmanın belgelendirilmesi, belgelendirme ödemelerinin denkliği ilkesine tabi olmak üzere, Kazakistan Cumhuriyeti'nin GSS'inde oluşturulan yerel ekipmanlarla aynı düzen ve kurallara uygun olarak yapılmalıdır. Yabancı sertifikaların tanınmasına ilişkin kararlar yetkili devlet tarafından alınır (Kazakistan Cumhuriyeti Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Standardizasyon, Metroloji ve Sertifikalandırma Komitesi). Tanınma belgeleri, ithal eden ülkenin, Rusça ve Kazakça dilinde verilmektedir.

4.3.5. Teknik Engeller

Rusya, Belarus, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti ve Ermenistan ülkeleri arasında tek pazarın kurulması anlamına gelen gümrük birliği mevcuttur. Bu kapsamda, üye devletler arasındaki tüm gümrük sınırları

ve diğer ticari engeller kaldırılmıştır. Üye Devletlerden birinde serbest dolaşımdaki mallar, Avrasya Ekonomik Birliği'nin diğer ülkeleri ile ticarete konu olduklarında gümrük vergilerine tabi değildirler.

Avrasya Ekonomik Birliği'nin entegrasyon sürecinde önemli bir aşama da Teknik Yönetmeliklerin uyumudur. GOST-R, STB, TR- veya Kazak GOST-K standartları gibi ulusal düzenlemeler, tek tip bağlayıcı teknik kurallarla değiştirilmektedir. Buradaki amaç Avrasya Ekonomik Birliği'nin Teknik Yönetmeliklerinin Avrupa Birliği standartlarına uygun olmasını sağlamaktır. Avrasya Ekonomik Birliği'nin kurulduğu günden bu yana 44 teknik yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

Avrasya Ekonomik Birliğinde Teknik Yönetmelikler, ürünlerin güvenliği için minimum gereksinimleri belirlemektedir. Uygunluk değerlendirmesi EAC sertifikasyonu, EAC beyanı veya tescil ile gösterilir. Uygunluk değerlendirmesinde uygun olarak tespit edilen ürünler EAC uygunluk işareti ile işaretlenir. EAC uygunluk işareti, ürünün Teknik Yönetmelikte yer alan güvenlik gerekliliklerine uygun olduğunu ortaya koyar. Bu durumda, söz konusu ürün/ürünler Avrasya Ekonomik Birliğinde serbest dolaşımda bulunabilirler. Avrasya Ekonomik Birliği mevzuatı kapsamında, Kazakistan'da ürünler pazara sürülmeden önce ithalatçı ve/ ya da yerli üreticiler tarafından belirli uygunluk belgelerinin edinilmesi ibraz edilmesi ya da uygunluk beyanında bulunulması zorunludur.

5. PAZAR DURUMU

5.1. Ülkenin Güçlü ve Zayıf Yönleri İle Fırsatlar ve Tehditler

Güçlü Yönleri

- Doğal kaynak bolluğu.
- Ülkede tahıl ve hayvancılık üretiminin ortaya koyduğu muazzam tarımsal potansiyel.
- Orta Asyanın/Avrasyanın merkezi olarak nitelendirilebilecek stratejik konum.
- Kazakistan'dan geçen uluslararası taşımacılık koridorları.

Zayıf Yönleri

- Rusya ve Çin gibi komşu ülkelere olan bağımlılık (toplam dış ticaret hacminin neredeyse %60'ı).
- Düşük nüfus, pazarın görece dar kapsamı (daha az müşteri/alıcı, işgücüne sınırlı erişim vs.)
- Hazar Denizi haricinde büyük ekonomilerle ticaretini geliştirecek deniz/okyanus bağlantısının bulunmaması.
- Yoğun bürokratik yapılanma

Fırsatlar

- Kazakistan'ın transit güzergâhı olması.
- Taahhüt sektörümüzün Kazakistan ile ekonomik ilişkilerimizdeki öncü konumu.
- Kazakistan'da "bilişim" sektörü fırsatları
- Ülkede agro-endüstriyel üreticilere, makine ve ekipman üreticilerine ve metal/maden sektöründe faaliyet gösterebilecek girişimlere duyulan ihtiyaç.

Tehditler

- Kazakistan'ın Rusya ve Çin gibi güç odaklarına yakın olması- Rusya- Ukrayna Savaşı. - Rusya'nın Kazakistan'ın ana gelir kaynağı olan petrol ihracatını engelleme gücü.

5.2. Dağıtım Kanalları

Halen gelişmekte olan bir pazar olarak değerlendirilen Kazakistan'ın özellikle başkenti Astana ile ticaret merkezi Almatı şehri olmak üzere büyük şehirlerinde gelişmiş bir pazar yapısından söz etmek mümkündür. Kazakistan'da nüfus temelde iki coğrafi bölgede yoğunlaşmıştır. (Güneyde ticari ve kültürel merkez Almatı şehri ile Türkistan bölgesi; kuzeyde ise başkent Astana ile Karaganda, Pavlodar gibi şehirler.) Söz konusu kentlerde yerleşik nüfusun ortalama gelirlerinin ülkenin diğer bölgelerinde yerleşik nüfusun ortalama gelirlerine göre daha yüksek olduğu bilinmektedir. Ayrıca, petrol çıkarma ve metalurji endüstrilerinin gelişimi ile birlikte Aktau ve Atyrau gibi Batı Kazakistan şehirlerinin ekonomik performanslarının dikkat çektiği belirtilmelidir. Genel olarak, Kazakistan pazarına girme arzusunda olan firmalarımızın sürdürülebilir bir stratejiyi benimsemelerinde ülkede kalıcı olmaları bakımından yarar bulunmaktadır. Bu çerçevede, Rus ve Çin menşeli daha ucuz ürünlerin Kazakistan pazarına erişiminin kolay olması ve Kazak tüketicilerin fiyat duyarlılığı gibi unsurlar dikkate alınmalıdır.

Pazarda yer almak isteyen firmalar dağıtım ağını başlıca dört ana kanal üzerinden organize edebilmektedirler. Bu kanallar şunlardır:

- Açık hava pazarları ile çalışarak,
- Dağıtıcılar aracılığıyla,
- Markalı ürünlerle kendi mağazalarını açarak veya bayilik vererek,
- E-Ticaret ve İletişim Siteleri (Instagram, VK ve Facebook sosyal medya platformları ile kspi.kz, flip.kz, wildberries.kz vb. gibi online alışveriş siteleri).

Halen gelişmekte olan bir pazar olarak değerlendirilen Kazakistan'ın özellikle başkenti ve büyük şehirlerinde gelişmiş bir pazar yapısından söz etmek mümkündür.

Açık Hava Pazarları

Açık pazarlarda ve barakalarda yapılan perakende ve toptan satışlar oldukça yaygındır. Söz konusu pazarlarda yoğun fiyat rekabeti yaşanmaktadır. Bu itibarla, üreticiler ürünlerini bu pazarlarda markasız biçimde ve fiyat rekabeti nedeniyle kâr marjı azalmış olarak satmaya yanaşmamaktadırlar. Genellikle orta-alt segmentte yer alan tüketici grubunu hedef alan bahse konu pazarlarda alıcıların fiyat esnekliği oldukça yüksektir.

Kazakistan'da açık hava pazarları, ülkenin ticaret kültürünün önemli bir parçasıdır ve hem yerel halk hem de turistler için alışveriş ve sosyalleşme alanları sunar. Bu pazarlar, çeşitli ürünlerin satıldığı, geleneksel ve modern unsurların bir araya geldiği canlı mekanlardır.

Distribütörler

Kazakistan'da pazara giriş stratejisi olarak yerel ortak/ortaklarla iş birliğine gitmek ve etkili iş geliştirme için sahada bulunmak önem arz etmektedir. Birçok ihracatçı firma, ülkeye sevk ettikleri malların gümrük işlemlerini sonuçlandırmak, yerleşik toptancılar ve/veya perakendecilerle ilişkilerini düzenlemek, ürünlerini doğrudan kamu kurumlarına ya da büyük şirketlere pazarlamak ve satış sonrası hizmetleri yürütmek için Kazakistan merkezli firmalarla iş birliğine girmektedir. Ülkede pek çok distribütör faaliyet göstermektedir. Elektronik ortamda bir gün önceden satış yapılan noktadan, satış personeli aracılığıyla sipariş alınmakta, sonraki gün ise taşıyıcılar tarafından mal teslim edilmektedir. Genellikle bakkal gibi düşük stokla ve günlük tüketim malları üzerine çalışan küçük işyerlerine her gün, market restoran veya otel gibi işletmelere ise haftalık dağıtım gerçekleştirilmektedir.

Kazakistan açısından distribütörlerle çalışma usulü olarak verilebilecek en uygun örnek, distribütörün deposunun kullanıldığı ve dağıtım araçlarının distribütörün mülkiyetinde olduğu modeldir. Bu uygulamada distribütöre aylık satış hedefleri verilmekte, distribütör ücretsiz temin edilen ürünlerle desteklenmekte ve satışları artırmaya teşvik edilmektedir.

Bayilik

Pazara girişte firmaların izledikleri yöntemlerden biri de bayilik vermektir. Özellikle markalaşmaya ve bayilik sistemi kurmaya odaklanmış olan yabancı firmalar, markalarını yoğun reklam kampanyalarıyla desteklemekte, bayilik sistemini modern teknolojileri kullanarak organize etmekte, elektronik stok takip sistemleri ve gelişmiş dağıtım ağları ile başarıya ulaşabilmektedirler. Kazakistan'da hala perakendeciliğin büyük bir kısmının açık pazarlarda ve barakalarda yürütülmeye devam ediliyor olması neticesinde yabancı firmalar bayilik verebilecekleri yeterlilikte Kazak firma bulmakta zorlanabilmektedir. Bu nedenle öncelikle Kazakistan'da kendi mağazalarını ve "show roomlarını" açan üretici firmalar, marka değeri yarattıktan sonra bayileşme yoluna gitmektedirler. Ülke genelinde kabul görmüş ödeme biçimi mal mukabili nakit ödemedir. Astana ve Almatı şehirlerinde banka kartıyla ödeme yapmak yaygındır. Bu kapsamda, yukarıda sıralanmış dağıtım kanallarından hangisi kullanılacak olursa olsun firmalarımızın öncelikli olarak tercih etmesi gereken ödeme yolunun nakit olması tavsiye edilmektedir. Ancak, özellikle bayilik sistemi kuran markalar kendi bayileriyle açık hesap çalışabilmekte veya doksan güne varan vadelerle ürün göndermek durumunda kalabilmektedirler. Bu aşamada, sözleşmeler önem kazanmaktadır. Kazak Ticaret Kanunu, alacak verecek ilişkilerinde yapılan sözleşmeleri bağlayıcı kabul etmektedir. Bununla birlikte Kazak iç hukuk sisteminde mahkeme kararlarının çıkması zaman alabilmekte, sistem kişilerin istismarına açık olabilmekte ve dolayısıyla nadiren de olsa mağduriyetler ortaya çıkabilmektedir.

Kazakistan'da E-Ticaret

Kazakistan'da e-ticaret sektörü son yıllarda hızlı bir büyüme göstermektedir. 2024 yılı itibarıyla e-ticaretin toplam perakende ticaret içindeki payı %14,5'e ulaşmış ve sektör 3,2 trilyon tenge (yaklaşık 6,15 milyar ABD doları) hacmine ulaşmıştır. Bu büyüme, 2020'den bu yana sektörün beş kat artmasıyla dikkat çekmektedir.

E-Ticaretin Ekonomik Katkısı

- İstihdam ve Verimlilik: E-ticaret sektörü, Kazakistan'da 300.000'den fazla kişiye istihdam sağlamış ve geleneksel perakende satışlara kıyasla iş gücü verimliliğini %30'dan fazla artırmıştır.
- Popüler Ürün Kategorileri: Tüketiciler en çok ev eşyaları, giyim, ayakkabı, gıda, kozmetik ve ilaç gibi ürünleri çevrimiçi olarak satın almaktadır.
- Devlet Politikaları ve Hedefler
 - 2027 Eylem Planı: Kazakistan hükümeti, e-ticaretin gelişimini desteklemek amacıyla 2027 yılına kadar sektörü dijitalleştirmeyi ve tüketici haklarını korumayı hedefleyen bir plan benimsemiştir.
 - 2030 Hedefi: E-ticaretin perakende içindeki payının 2030 yılına kadar %20'ye çıkarılması planlanmaktadır. Bu hedef doğrultusunda, yerli ürünlerin çevrimiçi platformlarda daha fazla temsil edilmesi ve lojistik altyapısının geliştirilmesi gibi adımlar atılmaktadır.
 - KDV Yükümlülükleri: 2022 yılından itibaren, Kazakistan'da bireylere yönelik çevrimiçi ürün ve hizmet satan yabancı şirketler için Katma Değer Vergisi (KDV) yükümlülükleri getirilmiştir. Bu şirketlerin "şartlı" KDV mükellefi olarak kayıt olmaları ve belirli kriterler doğrultusunda KDV ödemeleri gerekmektedir.

5.3. Tüketici Tercihleri

2020 yılında başlayan Covid-19 pandemisi, Kazakistan'da müşteri davranışlarını etkilemiş ve internetten alışverişin yeni tüketici segmentlerine girmesini hızlandırmıştır.

Bu çerçevede, söz konusu süreçte;

- Kazakistan'da 50 yaşın üzeri internetten alışveriş yapan müşterilerin payı önemli ölçüde artmış,
- Çevrimiçi perakende satışlar genel olarak artış göstermiş,
- Ülkenin uzak bölgelerinden gelen çevrimiçi siparişlerde artış kaydedilmiştir.

Harcanabilir gelir artışı paralelinde değişmekte olan tüketici tercihlerinde; daha yüksek standartlarda alışveriş ortamı sunan, sağlık ve hijyenik açılarından denetlenen ürünlere raflarında yer veren süpermarketler ve hipermarketlerden, haftalık alışverişler yaparak, mümkün olan en kısa sürede tüm ihtiyaçları karşılamak yönünde eğilim gözlenmektedir. Ancak ekmek veya süt gibi günlük satın alınan gıda maddeleri hala geleneksel bakkallardan, et ve meyve sebze ise açık hava pazarlarından temin edilmektedir.

Kazak tüketicileri giyimlerini, kullandıkları araçları ve yemek yedikleri restoranları birer prestij unsuru olarak değerlendirmekte olup bunlarla ilgili harcamalarda daha esnek olabilmektedir. Artan harcanabilir gelir sonucu prestij unsuru olarak değerlendirilen bahse konu giderlerin tüketici bütçesi içerisindeki payı artış göstermektedir.

Marka bilincinin büyük bir hızla gelişmekte olduğu ülkede, özellikle kültürel anlamda ve marka bilinci üzerindeki Rus etkisi azalmaktadır. Ülkede Rus markalarının, televizyon kanallarının tüketici tercihleri üzerindeki etkisi geçmişe göre azalmakla birlikte hala devam etmektedir.

Kazakistan'da tüketici tercihlerinde bölgesel farklılıklar da bulunabilmektedir. Örneğin Astana'da bulunan tüketiciler açısından marka prestiji ön planda olabilmektedir. Almatı'da bulunan tüketicilerin ise genel anlamda Kazakistan'ın en bilinçli tüketicileri olduğu ve alışverişlerinde, fayda maliyet analizlerinde diğer bölgelere kıyasla daha rasyonel davrandıkları bilinmektedir. Özellikle elektronik ürünlerde ve beyaz eşyada satın alacakları ürünlerin fiyatlarını internetten araştırmakta, ürünlerle ilgili forumları ve şikâyetleri takip etmektedirler.

Kazakistan bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından itibaren sürekli gelişme gösteren ve ilerleme kaydeden bir ülkedir. Ülkenin bu yapısı halka da yansımış olup tüketiciler yeniliklere karşı açık fikirlidir. Bu kapsamda, pazarın gelişime açık olması ve tüketicilerin yeni ürünlere açık fikirli olarak yaklaşmaları tanıtım faaliyetlerinin önemini arttırmaktadır. Genel anlamda, Kazakistan pazarının reklam duyarlılığı yüksek olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, marka sadakatinin yüksek olduğu pazarda, tüketiciler kullanmakta oldukları markaları ancak daha kaliteli ürün kullanmak amacıyla terk etmektedirler. Bu durum artan harcanabilir gelir nedeniyle sıklıkla yaşanmaktadır. Tanıtımda en etkin araç başta Instagram olmak üzere sosyal medya ve televizyondur.

5.4. Ambalaj, Paketleme Ve Etiketleme

Ürün etiketlemesine ilişkin Teknik Yönetmelik kapsamında etiket üzerinde olması gereken terimler ve tanımlar:

Paketleme tarihi (ambalaj, sıvı ürünlerin şişelenmesi)-ürünlerin pakete (konteynere) yerleştirildiği tarih,

Üretim tarihi-ürünlerin imalat (üretim) teknolojik işleminin sonu hakkında bilgi veren, üretici tarafından ürüne ya da ambalaja yapıştırılan/eklenen tarih,

Üretici (fabrika)-tüketime yönelik emtia üreten gerçek veya tüzel kişiler,

Son kullanma tarihi-malların kullanım için uygun olmadığını kabul edilen süre,

Ambalaj (konteyner)-hammadde ve bitmiş ürünlerin yerleştirilmesi, korunması, taşınması, yüklenmesi ve boşaltılması, teslimi ve depolanması için kullanılan bir ürün,

Tedarikçi- ürün tedarikçisini sağlayan bireysel veya tüzel kişilik,

Menşe şahadetnamesi- bir ülke, bölge, yerleşim, yer veya diğer coğrafi endikasyonun adını temsil eden veya içeren bir isim, ayrıca böyle bir temyizden türetilen ve ürünler, özel mülkler, kalite ile ilgili olarak kullanımının bir sonucu olarak bilinen bir gösterge itibarı veya diğer özellikleri, karakteristik doğal koşullar ve (veya) insan faktörleri dahil olmak üzere esas olarak coğrafi kökeniyle ilişkili olan,

İşaretleme- tüketici için bilgi taşıyan ve ürünler, belgeler, notlar (paket ekler), etiketler, ambalaj (konteyner) üzerine basılmış metin, ticari markalar, sembol ve şekiller,

Ticari marka- bir tüzel veya gerçek kişilerin ürünlerini diğer tüzel veya gerçek kişilerin homojen ürünlerinden ayırt etmeye yarayan, kanuna uygun olarak tescil edilmiş veya Kazakistan Cumhuriyeti'nin katıldığı uluslararası anlaşmalar nezdinde kayıt etmeden korunan bir tanım,

Kolektif marka, üretilen veya satılmış olan ürünlerin muntazam nitelikte veya diğer gerekli özelliklere sahip olduğunu ortaya koyar ve ürünlerin belirlenmesine hizmet eder. Kolektif marka derneklerin (birliklerin) veya diğer tüzel kişilerin ve/veya bireysel girişimcilerin ticari markasıdır.

Ürün üreticisi veya tedarikçisi, ürün üzerinde doğru ve gerçek bilgileri göstermelidir. Tüketici için ambalaj (konteyner), etiket, belgeler, kullanım talimatları (broşürler) ve işaretlemedeki metin Kazakça ve Rusça dillerinde uygulanmaktadır. Tüketici için bilgiler, her bir ürün biriminin paket (konteyner), etiket, belgeler, notlar (paket ekleri) üzerinde okunmaya (tanıma) uygun bir yere yerleştirilir. Tüketici için bilgiler, standardizasyon kapsamında düzenleyici belgeler tarafından öngörülen şekilde uygulanır ve açık ve okunması kolay bir biçimde sunulur.

Avrasya Ekonomik Birliğinin "belirli ürünlerin işaretleme ilişkisi" kararları çerçevesinde; Kazakistan Cumhuriyeti'nde ürünlerin etiketlenmesi ve izlenebilirliği ile ilgili uygulama başlamıştır.

5.5. Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları

Kazakistan Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütüne (WIPO) 1993'te üye olup aşağıdaki sözleşmelere taraf olmuştur:

- WIPO Kuruluşuna Dair Anlaşma (1967);
- Sınai Mülkiyetin Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi (1883);
- Markaların Uluslararası tescili ile ilgili Madrid Anlaşması (1891);
- Patent İş birliği Antlaşması (1970)

Kazakistan bugüne kadar Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü çerçevesinde aşağıdaki anlaşmaları imzalamıştır:

- 27 Mayıs 2010'da Markaların Uluslararası Tesciline İlişkin Madrid Protokolü (28 Haziran 1989);
- 9 Kasım 2010'da Olimpik Simgesini Korumasına İlgili Nairobi Anlaşması (26 Eylül 1981);
- 2 Mayıs 2011'de Patent Hukuku Anlaşması (1 Haziran 2000y. Cenevre).

Kazakistan'da fikri mülkiyet haklarının korunması "10.06.1996/6 sayılı K.C. Fikri ve Benzeri Mülkiyet Hakları Kanunu" ve mevzuatı çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Yurt dışında kendi ticari markasını tescil etmek isteyen Kazakistan iş adamlarının ve Kazakistan'da kendi ticari markasını tescil etmek isteyen yabancı iş adamlarının hukuki eşitliğini sağlamak için 8 Nisan 2012'de 'Ticari Marka Kanununa İlişkin Singapur Anlaşması'nı' onaylayan kanun çıkarılmıştır. Bu çerçevede marka tescili işlemleri kolaylaştırılmış olup, elektronik ortamda da yapılabilmektedir.

Başvuru için, başvuru dilekçesi, resimler, model özeti, tarifname, başvuru ücreti dekontu gerekmektedir.

Yetkili merci ise K.C. Adalet Bakanlığı, Fikri Mülkiyet Milli Enstitüsü (KazPatent) dür.

5.6. İş Adamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

-Ticari ve Kültürel Faktörler

Doğal kaynakları ve iş olanakları açısından zengin olan Kazakistan, hızlı değişen bir piyasa görünümünü sergilemektedir. Bu açıdan ülkeye yönelik girişimlerde esnek ve sabırlı olunmalı ve ülkedeki risk faktörü göz ardı edilmemelidir. Kazakistan, Türkiye ile iyi ilişkiler içinde olan Türk Cumhuriyetleri'nin başında gelmektedir. Ancak, Kazak nüfusunun %55'i çeşitli ırk ve dinlerden oluşan bir topluluktur; dolayısıyla bu özel durum dikkate alınmalıdır. Kazakistan'da yaz ayları çok sıcak olduğu için, bürokratların büyük çoğunluğu ceket ve kravat kullanmaz. El sıkışma ve insanlara ilk isimleri ile hitap etme adeti vardır. Görüşmelerin sonunda küçük armağanların (kalem, ajanda vb) verilmesi yaygındır. Toplantılarda kartvizit değişimi yapıldığından, bir tarafı İngilizce, diğer tarafı Türkçe yazılı kart bulundurmak faydalıdır.

- Para Kullanımı (kredi kartı, çek dahil)

Kazakistan Cumhuriyeti'nin para sistemi, 30 Mart 1995 tarihinden itibaren Kazakistan Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından belirlenen mevzuatlara göre yürürlüğe girmiştir.

Kazakistan'daki resmî para birimi (ulusal para birimi) Kazakistan tengesidir. Tenge ile altın veya diğer değerli metaller arasındaki ilişki yasa ile belirlenmemiştir. Tengenin yabancı para birimlerine resmi oranı Kazakistan Cumhuriyeti Merkez Bankası (<https://www.nationalbank.kz/ru>) tarafından belirlenmekte ve basılı olarak yayınlanmaktadır. Kazakistan Merkez Bankası, Kazakistan Cumhuriyeti'nde nakit verme, dolaşımını ve geri çekilmesini düzenleme münhasır hakkına sahiptir. Merkez Bankası ülkedeki ekonomik faaliyetleri sürdürmek adına para arzından sorumlu kuruluştur.

Kazakistan'da nakit (banknot ve madeni paralar) ve nakit dışı para (kredi kurumlarındaki hesaplarda fon şeklinde) kullanılmaktadır.

Tengenin yabancı ülke para birimlerine konvertibilitesi vardır. ABD doları, Avro, Rus rublesi gibi belli başlı yabancı para birimlerinin tengeyle değiştirilebileceği döviz büroları mevcuttur. Ülkede dövizle alışveriş yapılamamaktadır.

Almatı Gelir İdaresi açıklamalarına göre, 21 Ekim 2016 tarihi itibarıyla kredi kartı ile ödeme yapmak isteyenlerin satış işlemlerini kolaylaştırmak için tüm girişimcilere POS terminalleri bulundurma zorunluğu getirilmiştir.

Kazakistan Merkez Bankası, Kazakistan Cumhuriyeti'nin para politikasının belirleyicisi ve uygulayıcısıdır. Kazakistan Merkez Bankası'nın para politikasının amacı, Kazakistan Cumhuriyeti'nin ulusal para biriminin istikrarını sağlamaktır.

Kazakistan'da Ziraat Bankası'nın bir şubesi olan KZI (Kazakhstan Ziraat International) Bank faaliyet göstermektedir. Ülkenin belli başlı kentlerinde KZI Bank şubeleri mevcuttur.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi Uygulaması

Kazakistan Göç Yasasında 2020 yılında yapılan değişiklik uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Kazakistan Cumhuriyeti'nde vizesiz kalış süresi 30 gündür. 30. gün Kazakistan'dan 2. veya 3. ülkeye çıkış yapılarak, Kazakistan'a tekrardan giriş yapılabilir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Kazakistan'da vizesiz kalış süresi 180 gün içerisinde 90 günü aşamaz. K.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından verilen bilgilere göre 2025 yılı itibarıyla, Kazakistan vatandaşları 40 ülkeye vizesiz seyahat edebilmekte, 38 ülkeye varışta vize alabilmekte ve 2 ülkeye elektronik seyahat izni (eTA) ile giriş yapabilmektedir. Bu da toplamda 80 ülkeye önceden vize almadan seyahat edebilecekleri anlamına gelmektedir.

Kazakistan, 2025 yılı itibarıyla 117 ülkenin vatandaşlarına elektronik vize (e-vize) imkânı sunmaktadır. Bu uygulama, turistik, ticari ve tıbbi amaçlı seyahatler için geçerlidir ve yalnızca tek girişli vizeleri kapsamaktadır. E-vize başvuruları, Kazakistan Göçmenlik ve Vize Portalı üzerinden çevrimiçi olarak yapılmaktadır.

E-Vize Uygulamasının Detayları:

- Geçerli Ülkeler: E-vize uygulaması, Afrika, Asya, Karayipler ve Latin Amerika'dan birçok ülkeyi kapsamaktadır. Örneğin, Hindistan, Çin, Güney Afrika, Vietnam, Meksika, Endonezya, Fas, Tunus ve Sri Lanka gibi ülkelerin vatandaşları bu sistemden faydalanabilmektedir.
- Giriş Noktaları: E-vize sahipleri, Kazakistan'a yalnızca Astana (Nursultan Nazarbayev Uluslararası Havalimanı) ve Almatı Uluslararası Havalimanı üzerinden giriş yapabilirler.
- Vize Türleri: E-vize, turistik, ticari ve tıbbi tedavi amaçlı seyahatler için geçerlidir. Her vize türü için geçerli bir davet mektubu gerekmektedir.
- Geçerlilik ve Süre: E-vizeler, yalnızca başvuru sahibi için geçerlidir ve eşlik eden kişiler için ayrı başvuru yapılması gerekmektedir. Vizenin geçerlilik süresi, başvuru yapılan vize türüne bağlı olarak değişiklik gösterebilir.

Elektronik Vize

Kazakistan Cumhuriyeti'nde 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren, yabancılar için sadece Astana ve Almatı uluslararası hava limanlarının kontrol noktalarından Kazakistan topraklarına girmek ve çıkmak için geçerli olan elektronik formatta tek giriş vizesi alma prosedürü getirilmiştir.

Kazakistan Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'nın göç servis birimleri tarafından belirlenen prosedürler göz önüne alınarak geçerli bir davetiyeye dayanarak elektronik vize (iş, turizm ve tıbbi tedavi) düzenlenir.

Elektronik vize almaya uygun ülkelerin listesini kontrol etmek için Kazakistan Dışişleri Bakanlığı'nın web sitesi (<http://mfa.gov.kz/en/content-view/kazakistan-respublikasynda-elektrondykvizany-engizuzninde-akparat>) ziyaret edilebilir.

Birkaç tip giriş vizesi vardır ve bu vizeler aşağıda tanımlanmaktadır:

Vize	Tanımı
İş amaçlı vize	Kazakistan'a iş amacı ile seyahat edecek diğer ülke vatandaşlarına veya vatandaşlığı olmayan şahıslara verilir (iş görüşmelerine ve seminerlere katılım, pazar araştırması, vb nedenler)
Turist vizesi	Yetkilendirilmiş yerel seyahat acentasının başvurusu üzerine verilen vizedir.

Transit vize	Bir başka ÷lkeye gitmek üzere Kazakistan'dan ge÷en, gideceği ÷lke i÷in gerekli biletisağlamış ve bilet üzerindeki hareket tarihinin teyit edilmiş olması ve gidilecek ÷lkeden vize alınmış olması kaydı ile, Kazakistan'a girdiği tarihten itibaren 5 gün ge÷erli olan vizedir.
Diplomatik vize	Diplomatik pasaport sahiplerine veya belli şartlar altında diplomatik vize verilmesinin uygun olacağı durumlarda sağlanan vizedir. Diplomatik vizeler har÷ ve konsolosluk ücretlerinden muaftır.
Resmi vizeler	Yabancı diplomatik personele ve diğer temsilciler ile diplomatik personel kabul edilmeyen uluslararası organizasyonlarda çalışan personel ile iş amacı ile seyahat eden yabancı uyruklular ve vatandaşlığı olmayan kişilerin Kazakistan Cumhuriyeti tarafından davet edilmesi durumunda verilen vizedir.
Yatırımcı vizesi	Ger÷ek yatırımcılara verilir- Kazakistan'da iş yapan veya yapmayı planlayan büyük yabancı şirketlerin müdürleri ve müdürleri temsil eden müdürlük elemanlarına verilir.
Çalışma vizesi	Yabancı işçi alma bölümünün izin ve gerekli belgelerin sağlanması ile, uluslararası anlaşmalar veya Kazakistan Cumhuriyetinin yaptığı bir anlaşma içerisinde aksine hüküm yoksa çalışma vizesi verilir.
Öğrenci vizesi	Bir eğitim kurumuna başvuru yapıldıktan sonra göç polisi tarafından verilir.
Tıbbi vize	Yabancıların ve vatandaşlığı olmayan kişilerin Kazakistan'a gelerek tedavi görmesi, tıbbi kontrol ve konsültasyon yapılması veya benzeri sebeplerle ilgili kuruluşa başvurusu ve ilgili kuruluşça davetin gerekçesini belirtmesi ile Tıbbi vize onaylanır.
Kalıcı Oturma Vizesi	Kanunda yer alan gerekli belgeleri ibraz edilmesi ile verilir.

Giriş vizelerinin pek çoğu için pasaport süresinin planlanan seyahat tarihinden itibaren en az altı (6) ay süre ile ge÷erli olması gerekmektedir.

Her vize başvurusu bir davet mektubu ile desteklenmelidir.

Bazı ÷lke vatandaşlarından tek girişlik resmi, özel, iş ve turist vizeleri için davet mektubu istenmeyecektir.

Çoklu giriş iş ve turist vizeleri için, davet edenin hükümetin resmi bir kuruluşu olmaması halinde, İç İşleri Bakanlığı Göçmen Polisi Dairesi'nden izin alınması gerekmektedir.

Vize başvurusu ilgili ÷lkede bulunan Kazakistan Diplomatik Ofisi veya Konsololuğuına yapılmalıdır.

Kazakistan diplomatik ofislerine ait bilgilere <https://airastana.com/tur/tr-tr/Bilgiler/DiplomatikMisyon/Diplomatik-Misyonlar-Yurtdisi> web adresinden ulaşılabilir.

Vize başvurusunda aşağıda sıralanan doküman ve belgeler aranmaktadır:

- Ge÷erli bir pasaport,
- Pasaport resmi ölçüsünde fotoğraf,
- Davet mektubu,
- Konsolosluk yetkililerinin talebine göre vize başvurusuna ilişkin diğer belgeler de istenebilmektedir.

Diplomatik vizeler haricindeki tüm vizeler ücrete tabidir.

Daha detaylı ve güncel bilgiler için <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa?lang=en> sitesini ziyaret etmekte fayda bulunmaktadır.